

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Врсте полицијских овлашћења
(мастер рад)

Ментор
Проф. др Милош Прица

Студент
Андриана Јанковић
Број индекса: М015/24УП

Ниш, 2026.

САДРЖАЈ

I.УВОД	4
II.ПОЈАМ ПОЛИЦИЈЕ У ПРАВНОЈ ТЕОРИЈИ	6
III. ПРИНЦИПИ ПОЛИЦИЈСКЕ ДЕЛАТНОСТИ	11
1.Полицијски службеници у вршењу овлашћења.....	15
2.Законска начела.....	17
3.Полицијска овлашћења у односу на посебне категорије лица.....	18
IV.ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА У УПОРЕДНОМ ПРАВУ	20
1.Полицијска овлашћења у Немачкој.....	20
2.Полицијска овлашћења у Француској.....	22
3.Овлашћења полиције у Великој Британији.....	24
4.Овлашћења полиције у САД-у.....	26
5.Полицијска овлашћења у државама са подручја бивше СФРЈ	28
5.1.Врсте полицијских овлашћења у Републици Црној Гори.....	28
5.2.Врсте полицијских овлашћења у Републици Хрватској.....	31
5.3.Врсте полицијских овлашћења у Републици Словенији.....	33
5.4.Врсте полицијских овлашћења у Федерацији БиХ.....	38
5.5.Врсте полицијских овлашћења у Републици Северној Македонији.....	40
V.ВРСТЕ ПОЛИЦИЈСКИХ ОВЛАШЋЕЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	43
1.Упозорење и наређење.....	45
2.Провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета.....	49
3.Позивање.....	53
4.Довођење.....	56
5.Задржавање лица и привремено ограничавање слободе кретања.....	59
6.Прикупљање обавештења.....	60
7.Привремено одузимање предмета.....	61
8.Преглед објеката, простора, документације и контрадиверзиони преглед.....	63
9.Заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава.....	65
10.Обезбеђење и преглед места догађаја.....	66

11.Употреба туђег саобраћајног средства и средства везе.....	67
12.Пријем пријава о учињеном кривичном делу.....	69
13. Јавно расписивање награде.....	70
14.Утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци.....	72
15.Вршење безбедносних провера.....	72
16.Полиграфско тестирање.....	74
17.Употреба средства принуде.....	76
VI.ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	81
VII.САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ.....	89
VIII. ABSTRACT AND KEYWORDS.....	90
IX.БИОГРАФИЈА.....	91

I.УВОД

Један од најзначајнијих органа државне управе представља полиција. Њена основна улога јесте заштита уставног поретка, безбедности грађана и имовине, али и обезбеђивање поштовања правног поретка у целини. Полиција као орган државне управе, носилац државне принуде, располаже посебним овлашћењима, којима може органичавати одређена права и слободе грађана, али у законом прописаним оквирима. У савременом правном систему овлашћења полиције представљају предмет сталне пажње правне теорије, законодавца и судске праксе.

Полицијска овлашћења су строго нормирана и заснована на начелима законитости, пропорционалности, супсидијарности и одговорности. Потребно је да буде све време успостављена равнотежа између потребе државе да одржава јавни ред и безбедност и обавезе да се поштују и штите основна права појединца.

Устав Републике Србије гарантује и дефинише слободу и права грађана и поставља границе истих, у сврху заштите јавног поретка и безбедности. Овим актом је загарантована неповредивост личности, слобода кретања, право на приватност, заштита од неоснованог лишења слободе и слична права која се директно доводе у питање применом полицијских овлашћења. Самим тим, сва уставна начела и механизми правне заштите гарантовани грађанима морају бити испоштовани приликом примене силе од стране полицијских службеника. Државни органи нису и не могу бити изнад закона и права, самим тим морају да делују у оквирима који су прописани. Осим нашег Устава из 2006. године, ова област се уређује и у оквиру међународног права, а нарочито су значајни Европска конвенција о људским правима и основним слободама и пракса Европског суда за људска права.

Одмах након Устава и међународних уговора, у правом поретку Републике Србије највећи значај имају закони. Основни закон којим се установљава нормативни оквир полицијских овлашћења је Закон о полицији и он представља системски закон у овој области. У њему се дефинишу конкретне врсте полицијских овлашћења, између осталог, право да проверавају и утврђују идентитет лица и идентификацију предмета, позивање и довођење лица, привремено ограничавање слободе кретања итд... Осим овим законом, њихова садржина и границе уређују се и другим законима, попут:

Законика о кривичном поступку, Закона о безбедности саобраћаја на путевима, Закона о спречавању насиља у породици, Закона о прекршајима итд...

У теорији и пракси се наводи потреба за пажљивијом класификацијом и аналитичким разматрањем врсти полицијских овлашћења, према критеријумима сврхе, законског основа, степена ограничења људских права, околности примене и правног ефекта. Ово би довело до дубљег разумевања функционалних и нормативних аспеката примене полицијских овлашћења и представља кључан сегмент анализе у оквиру академског истраживања.

Циљ овог мастер рада је да пружи свеобухватну и систематску правну анализу врста полицијских овлашћења у Републици Србији и упоредним правним системима, кроз нормативну интерпретацију, компаративно правно посматрање, а све то узимајући у обзир темељне принципе заштите људских права и слобода. Овај рад настоји да укаже на изазове и правне дилеме које се појављују у примени полицијских овлашћења, као и могуће правне и институционалне механизме за унапређење законодавног и практичног оквира њиховог вршења, а све у циљу унапређења владавине права, ефикасности полицијског рада и заштите људских права у друштву. Основни метод истраживања у овом раду јесте нормативно - правни. На овај начин је извршена анализа вежећих правних прописа, који уређују полицијска овлашћења, али и идентификовање појединачних врста полицијских овлашћења, разматрање њиховог садржаја, граница и услова примене. Осим овог метода, примењени су и догматско – правни метод, односно тумаче се правне норме које регулишу ову област, анализирани су појмови, институти и правни стандарди у вези са полицијским поступањем, уз разматрање њихове правне природе и међусобних односа. Историјско – правним методом се сагледава развој полицијских овлашћења кроз различите фазе развоја државе и правног система. Овај метод омогућава разумевање савременог концепта полицијских овлашћења у ширем друштвено – правном контексту. Аналитички метод се примењује ради разлагања сложеног система полицијских овлашћења на појединачне врсте и категорије, док се синтетички користи за њихово обједињавање и систематизацију. Комбиновањем ове две методе доносе се општи закључци о структури, значају и улози полицијских овлашћења у нашој држави, али и државама континенталног и англоамеричког права.

II. ПОЈАМ ПОЛИЦИЈЕ У ПРАВНОЈ ТЕОРИЈИ

Настанак полиције се везује још за примитивне народе и времена када су се бавили пољопривредом и сточарством, а исплате вршили трапом, односно у натури. Тада већ долази до богаћења појединих друштвених слојева, који су имали већу производњу и требало је заштити их од крађе намирница. С тим да, овде можемо говорити о полицији као облику друштвене заједнице, док са овим функцијама које сада има настаје много касније.

Настанак појма полиције се везује за 1829. годину, када је основана Лондонска Метрополитен полиција. Од тог момента појам полиције се дели на период пре и период након ове године. Реч „полиција“ у њиховом језику има вишеструко значење (одељење Владе задужено за извршавање полицијских задатака, нарочито везаних за одржавање поретка, организацију цивилних снага за превенцију и откривање криминалитета, извршавање закона и сл.).¹

Појам полиције потиче од грчке речи *политеиа*, која означава читав државни поредак, али су се до 18.-ог века примењивале француска (*la police*) и немачка (*die Polizei*) реч, које означавају унутрашњу организацију у држави, њену безбедност и територију.²

Пре 18.-ог века је немогуће установити тачну дефиницију полиције, али и уколико би смо је дефинисали, то не би била полиција модерног доба, јер њене функције пре овог века и данас нису исте. У неком моменту у свету се очекивало да полиција описмењује становништво, док данас њена функција није ни приближна овој. Тек у 19.-ом веку долази до дефинисања полиције као модерног органа, као што је и данас. Полиција тада постаје посебна служба која се бави задацима у оквиру унутрашњих послова државе.

¹ The Oxford Dictionary: A New English Dictionary on Historical Principles, Oxford: Clarendon Press, 1933, Vol. VII, p.p. 1069/1070.

² С. Милетић, Полицијско право, Полицијска академија, Београд, 2003, стр. 57.

Са развојем друштва и порастом демократске свести, долази и до развоја полиције као државног органа, промене у њеној организацији, задацима, методама, али и у смањењу полицијских овлашћења у погледу примене принуде.³

У средњем веку у Србији није постојала полиција у свом данашњем облику, постојао је полицијски орган – кефалије (органи унутрашње управе). Овај орган се дефинише Душановим закоником, као служба која стражари на путевима како би чували путнике од разбојника. Након династије Немањића, Србија пада под турску власт и управу и у том периоду нема података о полицији.

Након ослобођења Србије од турске управе почиње развој и уређење полицијске службе у држави. Термин „полиција“ се задржао до Другог светског рата, након тога је замењен термином „милиција“. Ова два термина немају исто значење, иако се у свакодневном животу поистовећују, милиција је настала од речи *militia* – народна војска или војна служба. Након ослобођења од турске власти у Србији, долази до оснивања елитних националних школа, у којима се посебна пажња посвећивала проучавању правних и административних дисциплина, посебно теоријских (природно право) и управних (полиција) предмета. Посебне правне дисциплине у првој половини прослог века добијају своје место међу традиционалним правним наукама, како на Универзитету, у Краљевини Србији, тако и на Правном факултету у Београду, у Краљевини Југославији.⁴ Док се управно право први пут обрађује у документу Лазара Воиновића под насловом „Наставленија права државнога“.⁵

Дефиниција полиције, као органа унутрашњих послова, је прошла кроз неколико фаза у складу са њеном функцијом и овлашћењима у датом тренутку, међутим, њена функција се временом све више сужавала, са растом демократије. Постоји неколико дефиниција „полиције“, али најпознатија је: „Полиција је део друштвене организације

³ С. Нешковић, Безбедност и реформе у Србији, Институт за политичке студије, Београд, 2006, стр. 81.

⁴ С. Јаковљевић, Неке карактеристике настанка и развоја управног права у Србији, Архив за правне и друштвене науке, бр. 4, 2000, стр. 545–554.

⁵ Л. Воиновић, Наставленија права државнога, Зборник музеја српског устанка, бр. 3–4, Београд 1964–1965, стр. 204–230.

која се непосредно брине око одржавања доброг поретка, односно превенције и откривања повреда тог поретка.“⁶

За дефинисање овог појма неопходно је сагледати елементе који га чине: функције, организацију и употребу силе од стране полицијских органа. Међутим, сваки од ових елемената самостално не може да чини дефиницију полиције, неопходно је да се сваки од њих уврсти у дефиницију. Ако анализирамо сваки од елемената долазимо до закључка да на функцију полиције утичу многобројни фактори: организација полиције, жртве кривичних дела и захтеви шире друштвене јавности. Самим тим, није довољно само одређивање полицијских функција. Међутим, са друге стране, постоји и дефиниција полиције као организације за одржавање јавног реда и мира, спровођење закона и прописа, спровођење истраге и вршење принудних овлашћења у складу са тим. Овде се даје на значају полицији као организацији, која има и врши своју функцију, кроз примену силе када је тако нешто неопходно. Употреба силе је веома значајна за полицију, јер она представља неизоставан део полицијске делатности. Различити аутори различито дефинишу полицију у теорији, неки већи значај дају њеној функцији, други организацији, а трећи употреби силе. Свака од ових дефиниција јесте тачна, али исто тако и непотпуна.

Иако само функција полиције није довољна за њено дефинисање, она је од великог значаја за полицију. Управна функција полиције је потпуна, јер се у овом случају ради о органу који доноси управне акте и предузима управне радње. Док у вршењу других активности, на пример прекршајне и кривичне, полицијски орган није самосталан, већ њено поступање зависи од одлуке другог органа. Овај орган у погледу управних радњи поступа у три фазе: „организација управе“, „функционисање управе“ и „надзирање управе“.⁷

Како би се утврдила тачна дефиниција полиције, неопходно је да она обухвата и њену функцију и њену организацију, али и право на употребу силе. Средство принуде

⁶ R. I. Mawby, *Comparative policing issues: The British and American experience in international perspective*. London: Unwin Hyman, 1990, стр. 2.

⁷ С. Југовић, Обележја управних овлашћења полиције – полицијских овлашћења, *Наука безбеднос полиција*, Београд, Год. 13, број 2, 2008, стр. 74.

представља најзначајније овлашћење полиције, које други државни органи немају, самим тим, примена силе представља неизоставни део полицијске делатности.⁸

У домаћој теорији се такође могу наћи различите дефиниције појма полиције, у којима и домаћи аутори дају предност неком од претходно наведених елемената. Једна од њих је и да полиција представља цивилну власт Владе, чија је одговорност обично одржавање јавног реда и мира, спровођење закона и спречавање, откривање и истрага криминалних активности.⁹ Међутим, да би се дала потпуна дефиниција појма полиције, потребно је уврстити сва три елемента, сходно томе најпотпунија дефиниција је: „Полиција је сложени систем професионалног типа, који је организован ради одржавања јавног реда и поретка у друштву и који је у те сврхе снабдевен законским овлашћењима и потребним средствима, укључујући и средства принуде.“¹⁰

И поред већ напоменутих дефиниција, појам полиције захтева свеобухватну анализу још неких међусобно повезаних аспеката. Уколико посматрамо са нормативног становишта, полицију можемо посматрати као институцију чија су овлашћења и делокруг рада уређени позитивноправним прописима Републике Србије, дефинисана је Законом о полицији Републике Србије. Према овом закону полиција представља организован начин обављања законом уређених послова, коју ћине полицијски службеници који у обављању својих послова штите и унапређују безбедност грађана и имовине, при чему морају поштовати Уставом гарантована права и слободе и друге заштићене вредности у демократском друштву, уз могућност употребе средства принуде у складу са Уставом и законима.¹¹ Док са друге стране, уколико се посматра са функционалног аспекта, полиција представља орган који обавља послове одржавања јавног реда и мира, спречава и сузбија криминалитет и њена основна карактеристика јесте могућност примене средства принуде у одређеним ситуацијама.

Полицију можемо посматрати и као друштвену институцију, чији легитимитет зависи од поверења грађана, али будући да она делује и као део државног апарата

⁸ D. H. Bayley, *Patterns of Policing: A Comparative International Analysis*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1990, стр. 7.

⁹ М. Талијан, Д. Аранђеловић, Д. Велимировић, *Организација и послови униформисаних припадника полиције*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2001., стр. 26.

¹⁰ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*. Београд: Полицијска академија, 1997, стр. 17.

¹¹ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 3.

власти може се посматрати и са политичког аспекта. У овом случају се мора водити рачуна на поштовање принципа владавине права.

Са развојем свести код људи се проширило и разумевање улоге полицијског органа. Савремени приступи наглашавају значај заштите људских права, а све у складу са стандардима Савета Европе и сарадњом са међународном заједницом.

III. ПРИНЦИПИ ПОЛИЦИЈСКЕ ДЕЛАТНОСТИ

Управна материја у једном делу обухвата полицијску делатност и унутрашње послове. Полиција представља језгро општег добра, у коме владају општи правни интереси и основни циљ јој је заштита јавних интереса у држави. Али да би полицијски органи могли да обављају различите и сложене задатке специфичне природе, она мора бити овлашћена да врши управне радње, а њени службеници на располагању имају тачно утврђене радње, којима овом органу омогућавају да ефикасно одржава јавни ред и поредак, односно безбедност грађана и државе.¹² Различитим законским и подзаконским актима је прописано поступање полиције у конкретним ситуацијама, услови и начин примене наведених радњи, као и поједини њихови модалитети. У различитим правним системима различито се регулишу ове радње, али се и разликују овлашћења полиције у погледу истих.¹³

Општи и јавни интереси се разликују, јавни интерес представља статички израз општег добра, док су општи интереси динамички израз општег добра. Императивним правним нормама се одржава баланс (статичка равнотежа) између правних добара и правних интереса у правном поретку. У управној материји се јавља превасходство општих интереса, у ситуацијама утврђивања односа између општег добра и других правних добара и приватних интереса. У оквиру управне материје постоји полицијски режим као посебан управно правни режим.

Осим Закона о полицији, ову област уређује и Закон о унутрашњим пословима, којим се уређује организација и рад полицијских органа. Односно, у њему се наводи да полицијски органи своја овлашћења прописана законом обављају у оквиру: сектора, одсека, центра безбедности, одељења безбедности, група, јединица, станица полиције и финансијско - обавештајне јединице.¹⁴

¹² Д. Васиљевић, Функције полиције и њена овлашћења да предузме управне радње, Београд, 2011, Криминалистичко – полицијска академија.

¹³ Љ. Дапчевић Марковић, Статус полицијских службеника и европски стандарди, Правни живот, бр. 10, 2007.

¹⁴ Закон о унутрашњим пословима, Службени гласник РС, бр. 44/91, 79/91, 54/96 и Службени лист СРЈ, бр. 27/2000 – одлука СУС и 5/2001 – одлука СУС и Службени гласник РС, бр. 106/2003 – одлука УСРС.

У Србији постоји неколико организационих целина у полицији, које могу тајно да истражују: Сектор унутрашње контроле полиције, Управа криминалистичке полиције и Одељење за послове безбедности у кабинету министра унутрашњих послова.

Ради обављања послова из надлежности министарства унутрашњих послова формирају се унутрашње организационе јединице. Влада РС прописује основна начела, врсте организација, седишта и подручја за која се иста образују.

Министар уз одобрење Владе доноси Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места, којим утврђује делокруг и категоризацију јединице, број, систематизацију, статус, опис, посебне услове радних места, начин руковођења итд. Запослени у овом Министарству су; полицијски службеници, државни службеници и намештеници.

Полицијски послови, према Закону о полицији РС, представљају део унутрашњих послова које обавља полиција применом својих овлашћења, мера и радњи. Полицијски послови, у смислу овог закона, јесу:

- 1) превенција криминала и унапређење безбедности у заједници,
- 2) откривање и расветљавање кривичних дела, обезбеђивање доказа, њихова анализа, криминалистичко форензичко вештачење употребом савремених форензичких метода и евиденција и откривање имовине проистекле из кривичног дела,
- 3) откривање и расветљавање прекршаја и привредних преступа,
- 4) откривање и хапшење учинилаца кривичних дела, прекршаја и других лица за којима се трага и привођење надлежним органима,
- 5) одржавање јавног реда и мира, спречавање насиља на спортским приредбама, пружање помоћи у извршењима у складу са законом,
- 6) регулисање, контрола, пружање помоћи и надзор у саобраћају на путевима и други послови из прописа о безбедности саобраћаја,
- 7) обезбеђење одређених јавних скупова, личности, објеката и простора,

- 8) безбедносна заштита одређених личности и објеката,
- 9) контрола државне границе, послови у вези са кретањем и боравком странаца, послови азила, прекограничног криминала, ирегуларних миграција и реадмисије,
- 10) извршавање послова утврђених прописима о оружју, приватном обезбеђењу и детективној делатности,
- 11) безбедносна заштита Министарства,
- 12) извршавање других полицијских послова и задатака утврђених законом и подзаконским актом Министарства донетим на основу овлашћења из закона.¹⁵

Приликом обављања полицијских послова, полицијски службеници примењују и овлашћења, мере и радње прописане Закоником о кривичном поступку, Законом о прекршајима и другим законима и подзаконским актима.¹⁶

Како би полиција могла да обавља свој посао на одговарајући начин, неопходно је познавање лица и територије. Самим тим, на подручју сваке земље, постоје полицијске станице у чијој надлежности су полицијски послови за одређену област. На овај начин они детаљније покривају подручје и лакше интервенишу, уколико је потребно. Међутим, у оквиру полицијских станица које се баве пословима безбедности, се налази више безбедносних сектора.¹⁷ На овај начин је омогућено ефикасније обављање задатака, они воде рачуна о личностима на том подручју, над којима је неопходно применити појачан надзор или одређена законом прописана овлашћења, или пак боље воде рачуна о самој територији, објектима, комуникацијама, земљишту и сл., које обухвата то подручје и што је најбитније, на овај начин регулишу безбедносну проблематику, односно стање угрожености, густину насељености, стање путних мрежа итд...¹⁸

¹⁵ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 30. став 3.

¹⁶ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 30. став 4.

¹⁷ Д. Субашић, Д. Кекић, Организација дирекције полиције. Правни живот, бр. (11/2009), 2009, стр. 211-225.

¹⁸ Б. Милосављевић, Наука о полицији, Београд: Полицијска академија, 2007, стр. 55.

Полицијски службеници имају обавезу да примењују полицијска овлашћења и обављају полицијске послове и након радног времена, осим уколико од стране здравствене установе не буду привремено или трајно проглашени неспособним за рад. Када предузму наведену радњу они уживају сва права из радног односа, иако тренутно није њихова смена. Поред тога, они своја овлашћења могу примењивати и у иностранству за време извршавања задатака, али само она предвиђена међународним уговором.

Неопходно је правити разлику између полицијских послова, радњи и овлашћења. Полицијски послови, како смо већ рекли, представљају део унутрашњих послова које обавља полиција применом својих овлашћења, мера и радњи. Најважније разлике између ових појмова су у погледу тога да се полицијски послови примењују ради одржавања јавног реда и мира, док у погледу овлашћења они имају права на обављање својих послова, и код полицијских радњи имамо конкретну радњу коју полицијски службеник предузима у одређеној ситуацији (легитимисање лица).

Како су полицијски послови и овлашћења од великог значаја у савременим правним системима успостављен је систем спољашње и унутрашње контроле. Међутим, свака контрола је недовољно добро дефинисана и приликом успостављања правног оквира унутрашње контроле полиције неопходно је јасно дефинисати вршиоца контроле, субјекат контроле, предмет контроле, поступке и начине контроле, контролна овлашћења, циљ контроле и интервенцију на крају поступка контроле.¹⁹ Законом је прописано вршење контроле како унутар самог органа, од хијерархијски виших ка хијерархијски нижим полицијским службеницима, тако и контрола од стране других државних органа. Контролу овог органа могу вршити Народна скупштина, Заштитник грађана, Повереник за информације од јавног значаја и други органи којима је омогућено на основу посебних закона. Међутим, најзначајнија контрола јесте судска контрола, јер полицијски органи имају непосредну сарадњу са судовима у погледу извршавања овлашћења према извршиоцима кривичних дела и прекршаја. Ова контрола подразумева утврђивање законитости полицијских радњи и да ли је

¹⁹ Љ. Стајић, Контрола полиције и служби безбедности, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2012, стр.67.

испоштована заштита права грађана. Она се врши од стране основних, виших и прекршајних судова.

1.Полицијски службеници у вршењу овлашћења

Како би полицијски службеник применио неко од законом прописаних овлашћења, неопходно је да буду испуњени услови прописани Законом о полицији. Он сам процењује да ли је потребно предузети неко од овлашћења, али му може бити и наложено од надређеног службеника или јавног тужиоца или другог надлежног органа да предузме неко од законом прописаних овлашћења.

Приликом извршавања задатака, полицијски органи су везани законским и подзаконским актима, али само једним делом. Другим делом имају могућност дискреционе оцене, с тим да је потребно да постоји баланс између објективног права, слободне оцене коју имају полицијски органи и субјективних права грађана.²⁰ Дискрециона оцена као овлашћење органа управе је заступљена и у нашем и у другим правним системима. Велики је утицај на тумачење овог појма и немачке и француске правне науке.²¹

Полицијски органи и њихови службеници представљају један од најзначајнијих актера система безбедности, у свим државама и у обавези су да се приликом извршавања својих задатака и овлашћења придржавају правила професионалне етике и свих других службених правила. Самим тим, долази се до закључка да полицијски службеник треба бити лице кога одликују врлине попут части и савесности, да се ради о лицу које ће примењивати закон, одлуке му морају бити отворене за преиспитивање јавности. Али је историја показала да нису сви полицијски службеници са овим

²⁰ Д. Васиљевић, Дискрециона овлашћења полиције, Београд, 2012, Криминалистичко – полицијска академија, стр. 1-2.

²¹ Д. Васиљевић, Законитост управе и дискрециона оцена, Београд, 2012.

карактеристикама и њихове активности нису у сагласности са дисциплинским правилима и кривичним правом.²²

Приликом примене овлашћења полицијски службеници морају да се придржавају Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, Основних принципа УН о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закон, Европским кодексом полицијске етике и другим међународним актима који се односе на ову област.²³

Лице према коме се примењује овлашћење има право да зна разлог за то, да му се укаже на битне околности у вези са тим, да буде упознато са идентитетом полицијског службеника и да тражи присуство лица у које има поверења.

Полицијски службеник, који није у службеној униформи, има обавезу показивања службене легитимације и значке лицу према коме предузима овлашћену радњу, док полицијски службеник у службеној униформи то мора учинити само на захтев тог лица. Само у изузетној ситуацији, како се не би повредио циљ радње, може ову радњу прескочити и указати на своје својство речју „Полиција“, а након тога и извршити представљање.²⁴

Полицијски службеници могу своја полицијска овлашћења вршити и изван граница Србије, уколико се тако нешто уговори међународним споразумом. Оваквих споразума тренутно нема, али не значи да их у будућности неће бити. Међутим, осим што сарађују са полицијским органима страних држава, они имају сарадњу и са невладиним организацијама, мањинским и другим организованим групама, самоорганизованим појединцима и сл. Иако се не зна у којој мери ове организације могу бити од помоћи полицији, њихова сарадња се не спречава, већ одобрава.

У случајевима међународне сарадње једино треба водити рачуна о поштовању начела узајамности, које се у међународном праву неретко ставља на прво место. Уколико нека држава не поступа према нама на начин на који наша земља поступа према њој, сваки вид сарадње у том смеру се укида. Као пример се може навести однос

²² Т. Newburn, Understanding and preventing police corruption: Lessons from the literature, London: Home office policing and reducing crime unit, 1999, Police Research Series. Paper 110.

²³ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 65.

²⁴ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 66.

некадашње Југославије са СР Немачком, када је СР Немачка затражила изручење ухапшених рафоваца, али није желела да изручи осморицу хрватских усташа. У овом случају Југославија није поступила по њиховом налогу, јер није испоштовано начело узајамности и самим тим пружила је рафовцима да изаберу земљу у коју желе да оду, а они су изабрали Ирак.

Полиција је орган управе и самим тим јој се могу приписати недостаци који прате друге управне органе. Главни недостатак јесте незадовољавајућа персонална политика. Како би се постигли трајнији резултати у изградњи јавне управе и стабилнији програм развита неопходно је повећање броја запослених.²⁵ Међутим, осим повећања броја запослених, да би се постигао бољи ефекат, неопходно је и побољшати и повећати едукације већ постојећег кадра, као и број и квалитет курсева које похађају. Уколико би се већ постојећи службеници адекватно едуковали и своје знање унапређивали у складу са променама у друштву, тако би се и нови службеници уз њих много лакше и боље обучавали.

2. Законска начела

У вршењу својих овлашћења, сваки полицијски службеник мора поштовати начела и принципе прописане Законом о полицији:

1. Начело непристрасности,
2. Начело недискриминације,
3. Начело хуманости,
4. Поштовање људских права,
5. Омогућавање медицинске помоћи,
6. Принцип сразмерности.

Непристрасност подразумева да полицијски службеник приликом вршења полицијских овлашћења поступа према свима једнако, пружа им исту законску заштиту,

²⁵ Standard and Techniques of Public Administration, OUN, New York 1951, стр. 20–21 (наведено према Е. Pusić, Nauka o upravi, Zagreb 1987, стр. 186)

поступа без дискриминације, по било ком основу. Осим ова два начела, потребно је испоштовати и остала напред наведена. Вршећи своја овлашћења полицијски службеник мора поштовати углед, част и достојанство сваког лица, као и друга људска и мањинска права и слободе и у сваком случају мора дати предност угроженом лицу. И наравно, уколико лице према коме се предузима неко од овлашћења захтева пружање медицинске помоћи, неопходно му је то и омогућити и то у адекватној здравственој установи, на терет Министарства.²⁶

Принцип сразмерности подразумева предузимање овлашћења сходно потреби због које се исто предузима. У овом случају не смеју настати теже последице, од оних које би настале да овлашћење није ни предузето. У случају примене радњи принуде, неопходно је почети са најблажим обликом и ићи ка тежем, само онолико колико је потребно да би се извршио задатак. Свако лице које примењује неко од овлашћења у конкретној ситуацији процењује да ли постоји реална и практична потреба за употребом средства принуде и примењује сразмерну силу. Али пре свега, неопходно је применити меру која ће најмање узроковати штетне последице, као и ону којом ће се за најкраће време постићи исти или бољи циљ.²⁷

Осим законских начела, у теорији се помињу: професионализам, деполитизација, законитост, службено понашање, отворен однос и обавезно представљање, хуманост, поштовање личности, основних права и слобода, заштита здравља, сразмерност и градација у примени неког од средстава принуде.²⁸

3. Полицијска овлашћења у односу на посебне категорије лица

Полицијска овлашћења прописана Законом о полицији се примењују и на посебне категорије лица, односно на војна лица и припаднике Безбедносно – информативне агенције (БИА), малолетна лица, као и према лицима која уживају дипломатско конзуларни имунитет.

²⁶ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 67.

²⁷ Д. Васиљевић, Прилог питању дискреционе оцене с освртом на право унутрашњих послова, Правни живот, бр. 10, 2007, стр. 879–892.

²⁸ Ж. Никач, Концепт полиције у заједници и почетна искуства у Србији, Београд, 2012, стр. 38.

У ситуацији када је неопходно предузети полицијско овлашћење према војном лицу или припаднику Безбедносно-информативне агенције потребно је обавестити војну полицију или директора БИА-е.

У погледу примене овлашћења према малолетном лицу, иста могу предузети сви полицијски службеници. Међутим, постоји изузетак, уколико се малолетно лице нађе у својству оштећеног, сведока или осумњиченог, те је неопходно узети његову изјаву, то може учинити само полицајац за малолетнике. Полицајац за малолетнике је заправо полицијски службеник криминалистичке полиције, који је завршио обуку у области права детета и малолетничког кривичног права. Уколико је малолетно лице извршило неки прекршај, према њему радње предузима униформисани полицијски службеник. Услов који мора да испуни овај службеник јесте да има завршену обуку у области права детета и малолетничког кривичног права, као што је већ напред наведено у поступању према малолетном лицу.²⁹

Приликом предузимања радњи према малолетном лицу, неопходно је водити рачуна о његовим личним својствима (достојанству његове личности, емоционалним, психичким и другим својствима), као и о заштити његове приватности. Основни разлог за овакво поступање јесте осетљивост лица, јер се ради о лицу које је старости испод 18 година. Наравно, и у том случају постоји различито поступање, у односу на то да ли се ради о лицу млађем од 14 година (детету) или старијем од 14 година, али које није навршило 18 година.³⁰

Међународним уговорима је прописано поступање са лицима која која имају дипломатско конзуларни имунитет и о поступању према овим лицима полицијски службеник мора без одлагања обавестити свог руководиоца.

Министар унутрашњих послова у сарадњи са министром правде прописује начин и услове примене ових овлашћења.

²⁹ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 70.

³⁰ Правилник о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима ("Службени гласник РС", број 83/2019)

IV. ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА У УПОРЕДНОМ ПРАВУ

1. Полицијска овлашћења у Немачкој

Савремена држава Немачка и њен правни систем се скоро и не разликују у односу на остале земље континенталног правног система. Међутим, полицијски орган у овој земљи настаје по идеји Наполеона почетком 19-ог века, али тек 1949. године, доношењем Устава, Немачка добија своје политичке снаге и долази до распуштања полиције и формирања покрајинских полицијских органа.³¹ С тим да, између покрајина не долази само до поделе полицијске власти, већ и политичке.

Овлашћења полиције, њихова организација, права, надлежност и контрола над радом полицијских органа су дефинисани и прописани законима покрајина, односно свих 16 покрајни имају своје законе и прописе, али и одвојене полицијске органе. Сви припадници полиције имају обавезу да се придржавају прописа, а уколико постоји основана сумња да је извршено кривично дело могућ је надзор и провера од стране правосудних органа, суда и јавних тужилаштва те покрајне.³²

Осим полицијских органа сваке покрајине појединачно, јављају се и органи на нивоу саме федерације: Федерална полиција, Федерални уред криминалистичке полиције (Bundeskriminalamt—ВКА), Полиција Парламента, Савезне царине, Уједињена (државна) полиција и криминалистички истражитељи (обично у цивилу). Основни орган, чија се надлежност односи на одржавање јавног реда и мира, опрацијама високог ризика, партолним операцијама, лакшим кривичним делима и сл., јесте Униформисана

³¹ T. Feltes, World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems – second edition (ed. Georg Thomas Kurian), Detroit – New York, 2006, стр. 423.

³²N. Pütter, Kontrolle der Polizei–DemokratischeSelbstverständlichkeitoder starker staat.BürgerrechteCilip&Polizei 7. september 2011, доступно на: <http://www.cilip.de/2011/09/07/kontrolleder-polizei-demokratische-selbstverstaendlichkeit-oder-starker-staat>

или патролна полиција, док се криминалистичка полиција активира код тежих кривичних дела.³³

Поделом власти на нивоу покрајна се обезбеђује владавина права и демократија. Али је неопходно вршити контролу над радом ових органа, Уставом Немачке је прописана контрола од стране правосудних органа, али и политичких власти, односно од стране парламента. Парламент, његови надзорни одбори и специјалне комисије испитују законитост и усмеравају полицијски орган да поступа у складу са прописима.³⁴ Међутим, није могуће постићи одговарајући ефекат само овим контролама над радом полицијских органа, већ је успостављена и административна, унутрашња контрола. С тим да, и унутрашња контрола не може на одговарајући начин да се успостави у овој земљи, па је неопходно било и успостављање механизма спољне контроле над полицијским пословима. Самим тим, можемо констатовати да постоје три врсте контроле над радом полицијских органа, од стране парламента, правосудних органа и административна унутрашња контрола.³⁵

Полицијска овлашћења уређена су комбинацијом савезних закона и посебних полицијских и безбедносних закона у свакој савезној покрајини. Не постоји јединствени Закон о полицији, који уређује ову област. Иако постоје разлике у погледу регулисања, заједничко за све те законе је да се заснивају на принципима заштите јавног реда, безбедности и спречавања опасности по људе и имовину.

Уопштено, полицијска овлашћења обухватају право на предузимање мера за отклањање непосредне опасности, спречавање или прекидање нарушавања реда, предузимање радњи против претњи безбедности и примену средстава принуде, када је тако нешто неопходно.

³³ T. Feltes, U. Marquardt, S. Schwarz, Policing in Germany: Developments in the Last 20 Years. In Meško, G. et al. (eds.), Handbook on Policing in Central and Eastern Europe, Springer Science+Business Media New York, 2013, стр. 3.

³⁴ T. Feltes, U. Marquardt, S. Schwarz, Policing in Germany: Developments in the Last 20 Years. In Meško, G. et al. (eds.), Handbook on Policing in Central and Eastern Europe, Springer Science+Business Media New York, 2013, стр. 3.

³⁵ A. Bosch, J. Grutzpalk, Kontrolle der Polizei. Bundeszentrale für politische Bildung 3. september 2015. (<https://www.bpb.de/themen/innere-sicherheit/dossier-innere-sicherheit/201425/kontrolle-der-polizei/>)

2. Полицијска овлашћења у Француској

Полицијски органи у савременом облику прво настају у Француској. Већина данашњих система је настала по узору на правни систем ове земље, самим тим и организација, надлежност, овлашћења, права и обавезе полицијских службеника потичу из њиховог правног система. Међутим, данас многи аутори истичу да Француска није напредовала у погледу заштите права и самим тим, није допринела транспарентности.³⁶ У овој правном систему се преплићу јавна управа и полиција, не постоји јасна граница.

Полицијска овлашћења у Француском правном систему су релативно прецизно законски дефинисана, јасно нормирана и подлежу контроли од стране судова. Заснована су на Code de la sécurité intérieure и Code de procédure pénale , с тим да они преваходно дефинишу поступање органа унутрашњих послова, као што су: Национална полиција (франц. Police Nationale), Национална жандармерија (франц. Gendarmerie Nationale) и Општинска полиција (франц. Police municipale), на локалном нивоу.³⁷ Национална полиција је у надлежности Министарства унутрашњих послова и она делује у великим градовима и спроводи безбедносне операције (контрола саобраћаја и идентитета, кривичне истраге и уручивање налога за претерес – по налогу судије). Њену структуру чине полицијски службеници и административни службеници. За разлику од административних службеника, полицијски морају да прођу одрговарајућу обуку, с тим да њихов ранг зависи од степена образовања.³⁸ Унутрашња контрола националне полиције је у надлежности Генералне инспекције националне полиције (Inspection Générale de la Police Nationale – IGPN).

Жандармерија, такође, представља врсту националне полиције, која је у надлежности Министарства унутрашњих послова. Она има функцију одржавања јавног реда и мира, спровођење закона, заштита појединаца и њихове имовине, а осим тога њена улога је велика и у погледу војне одбране нације. Одговорност се односи на села и

³⁶ Б. Бабовић, Цивилна контрола и надзор над полицијом у Југославији. У Демократска контрола војске и полиције у СР Југославији: нормативне претпоставке (ур. Мирослав Хацић), Београд:Центар за цивилно-војне односе, 2001, стр. 270.

³⁷ [https://future.fandom.com/wiki/National_Police_\(France\)_\(A_New_World\)](https://future.fandom.com/wiki/National_Police_(France)_(A_New_World))

³⁸ [https://future.fandom.com/wiki/National_Police_\(France\)_\(A_New_World\)](https://future.fandom.com/wiki/National_Police_(France)_(A_New_World))

мање насељена места, али њена надлежност просторно обухвата 90 одсто територије Француске. И као трећа врста полиције се појављује, у градовима, и општинска полиција, чија је надлежност оријентисана на ситан криминал, саобраћајне прекршаје и несреће.³⁹

Основне карактеристике француско полицијски систем јесу сложеност и централизованост у којем су национална полиција и жандармерија две најважније организационе целине задужене за спровођење закона на нивоу државе. Међутим, поменутим законима се прописују и овлашћења, попут контроле идентитета, задржавања, претреса и употребе силе, али уз примену тих овлашћења, полицијски органи морају гарантовати лицу право на адвоката, примењивати принцип пропорционалности и омогућити судски надзор над применом овлашћења.

Проширење административних и превентивних овлашћења, након антитерористичких реформи 2017. године, изазвало је критике због могућности нарушавања грађанских слобода. Постојао је ризик од прекомерне употребе силе током протеста, широко тумачење основа за контролу идентитета и потенцијалну дискриминаторну примену мера. Данас пракса показује да равнотежа између безбедности и заштите индивидуалних права остаје предмет јавне и стручне дебате у Француској.

³⁹ [https://future.fandom.com/wiki/National_Police_\(France\)_\(A_New_World\)](https://future.fandom.com/wiki/National_Police_(France)_(A_New_World))

3. Овлашћења полиције у Великој Британији

Основну административну јединицу у Великој Британији представља Министарство унутрашњих послова, међутим на локалном нивоу се налазе све полицијске службе за конкретно подручје. Како су након Другог Светског рата постојале примедбе на рад полиције, односно злоупотребу овлашћења од стране полицијских органа, формирана је 1962. године Краљевска полицијска комисија (Royal Commission of Police), а након тога 1964. године је донет и Закон о полицији, на препоруку ове раније формиране комисије. На основу овог закона је требало да полицијски органи поступају непристрасно. Међутим, у 20. веку долази до још већег незадовољства грађана и као резултат тог незадовољства произилази доношење Закона о реформи полиције 2002. године. На основу овог закона је формирана Јединица за полицијске стандарде (Policing Standards Unit), у чијој надлежности се нашао надзор над радом полицијских органа.⁴⁰

У Великој Британији су полицијске службе груписане тако да се већина налази на територији Енглеске, док се у Ирској и Велсу налази само по једна. Свака од ових служби има своју организацију и велики број полицијских службеника, па је самим тим теже доћи до стандардне организационе структуре полиције. Међутим, све оне имају заједничке карактеристике.

Типична организација полиције у Великој Британији би требало овако да изгледа: на врху шеф полиције (полицијски службеник који је напредовао и прошао кроз све рангове напредовања), заменик шефа полиције (врши послове шефа полиције, када он није у могућности и постоји само један заменик, осим у Шкотској где постоји три заменика), командантни тим (кога чине помоћници шефа полиције и еквивалент цивилног ранга, директори финансија и људских ресурса – квалификовани цивилни професионалци) и организоване службе (формирају се у зависности од броја помоћника шефа полицијске службе и еквивалената цивилног ранга, јер сваки понаособ надзире рад одељења). Главни управник полиције има своје помоћнике, у зависности од области којима руководе, на пример руралним, урбаним, кривичним, оперативним одељењем и сл. Поред свих ових функција и служби постоји затворска служба, као и

⁴⁰ S. Sen, *Enforcing Police Accountability Through Civilian Oversight*. New Delhi: Sage Publications, 2010, стр. 51 – 52.

обавештајне службе МИ5⁴¹ и МИ6⁴². С тим да, свака служба понаособ има своје огранке који се баве обавештајним пословима.

Међутим, најзначајнији закон у области полицијских овлашћења Велике Британије је Police and Criminal Evidence Act (PACE) из 1984. године.⁴³ Њиме се уређују полицијска овлашћења, попут заустављања и претреса лица, хапшења, задржавање и испитивање у притвору, претреса просторија, заплене имовине, употреба силе, овлашћења у вези са јавним редом и сл. Овим законом је допуштено хапшење без налога суда, када постоји основана сумња да је лице извршило кривично дело, али само уколико је ова радња неопходна ради спровођења истраге или спречавања бекства или заштите јавности. Међутим, сваком лицу се гарантује право на правног заступника и ограничено трајање полицијског притвора, да би се на овај начин заштитила његова људска права.

⁴¹ <https://www.mi5.gov.uk/>

⁴² <https://www.sis.gov.uk/>

⁴³Доступно на: Chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/pdfs/ukpga_19840060_en.pdf

4. Овлашћења полиције у САД-у

Полицијски органи су се, слично ситуацији у Великој Британији, 60-их година прошлог века нашли на мети незадовољства грађана. Грађани су наводили злоупотребу овлашћења од стране полицијских органа и дискриминацију, која је довела до неповерења у рад овог органа. У том периоду, негде од 1966. године, долази до доношења одлука и промена, које доводе до ограничавања могућности злоупотребе овлашћења и надлежности од стране полиције. Тада се формира Председничка комисија за спровођење закона и управљање правосуђем (енгл. President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice), којој је основна функција била да утврди неправилности у пословању овог органа и установила је да постоји незадовољство грађана у пословању полицијског органа.⁴⁴

Рад полицијских органа у САД-у мора се заснивати на Уставу ове државе, органи се морају понашати у складу са њим и на начин на који штите уставна права грађана. Полицијски рад се, посматрајући овај документ, може описати као „правна полиција“. Осим Устава, у овом правном систему је неопходно понашање полицијских органа ускладити и са судским одлукама, које дефинишу праксу полиције.⁴⁵

У САД-у, као и у свим другим земљама света, постоји хијерархијско уређење полицијских органа, на врху полицијске управе се налази начелник (комесар/надзорник), који управља радом одељења. Број одељења и јединица варира, с тим да већина полицијских управа има патролну и истражну полицију.⁴⁶ Велики је број полицијских управа, на нивоу државе, округа и градова, и уз то постоје и разлике у законским одредбама и пракси ових органа.

Полицијски службеници морају да испуњавају минималне критеријуме, како би могли да обављају ову врсту посла. Међутим, ти критеријуми су у неким државама ригорознији, док су у другима лакши за достизање. Полицијског службеника могу дисквалификовати: одређени прекршаји, осуда за кривично дело, осуда за дело

⁴⁴ S. Sen, Enforcing Police Accountability Through Civilian Oversight. New Delhi: Sage Publications, 2010, стр. 137.

⁴⁵ Constitutional Policing as a Cornerstone of Community Policing: A Report by the Police Executive Research Forum, April 2015 Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice, доступно на: <https://portal.cops.usdoj.gov/resourcecenter/Home.aspx?q=Publications/cops-p324-pub.pdf>

⁴⁶ U.S. Department of Justice, Community Relations Services Toolkit for Policing, Policing 101, доступно на: <chrome-extension://efaidnbmninnkcbajpcjgclcfndmkaj/https://www.justice.gov/file/1129671/dl?inline=>

сексуалне природе или насиље у породици, саобраћајни прекршаји (лоша возња), недозвољена употреба дрога и финансијски проблеми.⁴⁷

Како би обављали посао полицијског службеника, неопходно је да прођу одговарајућу обуку полицијске академије, у клупама, али и на терену. Ова обука се разликује у државама и варирају захтеви које ова лица морају да испуне. Након ње, уколико положе све што се од њих захтева, постају сертифицивани службеници и могу да се баве полицијским пословима.⁴⁸

Полицијски службеници имају велика овлашћења, попут: заустављања и претреса, хапшења, заплене имовине, испитивања, употребе силе, овлашћења у вези са јавним редом и федерална полицијска овлашћења (тероризам, међудржавни криминал, савезна кривична дела, организовани криминал). Највеће од свих напред наведених овлашћења је употреба силе. И баш из тог разлога је неопходно да се поштују законске и уставне одредбе, да се поштују чланови заједнице и локални приоритети. Осим тога, неопходно је да приликом примене овлашћења, полицијски службеници примењују одређене принципе: транспарентност, непристрасност, недискриминацију и сл. С тим да је неопходно да постоје системи који откривају злоупотребе полицијских овлашћења. Ефикасност полицијског деловања у многоме зависи од поверења јавности и сарадње.

⁴⁷ U.S. Department of Justice, Community Relations Services Toolkit for Policing, Policing 101, доступно на: <https://www.justice.gov/file/1376626/download>

⁴⁸ Brian A. Reaves, Ph.D. (2006). U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics. State and Local Law Enforcement Training Academies, доступно на: <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/slleta06.pdf>

5.Полицијска овлашћења у државама са подручја бивше СФРЈ

5.1.Врсте полицијских овлашћења у Републици Црној Гори

Полицијски органи, њихова организација, послови и овлашћења у Републици Црној гори су дефинисани Законом о унутрашњим пословима.⁴⁹ Овај орган се према закону дефинише као самосталан, неутралан и потпуно независан у односу на Министарство и друге државне органе.⁵⁰

Што се организације полицијског органа у овој земљи тиче, Законом о унутрашњим пословима је прописано да се послови обављају у оквиру сектора, одсека, центара безбедности, одељења безбедности, група, јединица и станица полиције, као и финансијско-обавештајне јединице.⁵¹

Закон о унутрашњим пословима Црне Горе има доста сличности са нашим Законом о полицији. Као што је већ напоменуто, овим законом су прописани полицијски послови, на које су овлашћени полицијски службеници:

1. Заштита безбједности грађана и Уставом утврђених слобода и права,
2. Заштита имовине,
3. Спријечавање вршења и откривања кривичних дјела и прекршаја,
4. Проналажење учинилаца кривичних дјела и прекршаја и њихово довођење надлежним органима,
5. Одржавање јавног реда и мира,
6. Обезбјеђивање јавних окупљања грађана високог безбједносног ризика,
7. Обезбјеђивање одређених личности, објеката и простора,

⁴⁹ Закон о унутрашњим пословима, Службени лист Црне Горе, бр. 070/21 од 25.06.2021, 123/21 од 26.11.2021.

⁵⁰ Закон о унутрашњим пословима, Службени лист Црне Горе, бр. 070/21 од 25.06.2021, 123/21 од 26.11.2021, члан 14.

⁵¹ Закон о унутрашњим пословима, Службени лист Црне Горе, бр. 070/21 од 25.06.2021, 123/21 од 26.11.2021., члан 12, став 1.

8. Инспекцијски надзор и контрола безбједности у саобраћају,
9. Гранична контрола,
10. Контрола кретања и боравка странаца,
11. Обезбјеђивање услова за извршење задржавања лица,
12. Други послови прописани законом.⁵²

Полицијски послови, напред наведени, се извршавају уз примену полицијских овлашћења, која су такође прописана овим законом. Осим примене полицијских овлашћења, неходно је поштовати и ефикасност, недискриминацију, непристрасност и благовременост.⁵³ Сви наведени принципи су у складу са законодавством наше земље, што представља само једну од сличности.

Полицијска овлашћења прописана овим законом су:

1. Обрада података о личности и других података,
2. Утврђивање идентитета лица и истовјетности предмета,
3. Позивање,
4. Довођење,
5. Привремено ограничавање слободе кретања,
6. Давање упозорења,
7. Издавање наређења,
8. Употреба туђег саобраћајног средства или средства везе,
9. Утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци у организму,
10. Привремено одузимање, чување и уништење предмета,

⁵² Закон о унутрашњим пословима, Службени лист Црне Горе, бр. 070/21 од 25.06.2021, 123/21 од 26.11.2021, члан 10.

⁵³ Закон о унутрашњим пословима, Службени лист Црне Горе, бр. 070/21 од 25.06.2021, 123/21 од 26.11.2021, члан 11.

11. Трагање за лицим и предметима,
12. Зауостављање и преглед лица, предмета и превозних средстава,
13. Јавно обећање награде,
14. Снимање на јавном месту,
15. Употреба средстава принуде,
16. Спровођење посебних полицијских радњи,
17. Спровођење припремних радњи за примјену мјера тајног надзора,
18. Полиграфско тестирање,
19. Противдиверзиони преглед,
20. Обезбјеђење и преглед мјеста догађаја,
21. Предузимање мјера за отклањање непосредне опасности
22. Друга овлашћења прописана законом.⁵⁴

Овлашћења полицијских органа у Републици Црној Гори су веома слична полицијским овлашћењима у нашој земљи, што се види и у самој подели овлашћења, али и у начелима које примењују приликом извршавања истих (принцип сразмерности). Законом о унутрашњим пословима прописују се и стандарди полицијског деловања, полицијско-обавештајни модел, правила понашања полицијских службеника, у вези са униформом, значком, легитимацијом, службеним оружјем, обавезама и дужностима у току и ван радног времена. Велика сличност са нашим правним системом се уочава и код стандарда полицијског деловања, али и код етичког кодекса, који се мора поштовати приликом извршавања полицијских послова.

Разлика у односу на овлашћења у нашој земљи се огледа у начину нормирања и класификације средстава принуде, јер њихов правни систем подразумева један облик

⁵⁴ Закон о унутрашњим пословима, Службени лист Црне Горе, бр. 070/21 од 25.06.2021, 123/21 од 26.11.2021, члан 41.

средства принуде у виду употребе „специјалних возила“⁵⁵, с тим да у односу на наш систем суштинска разлика не постоји. У ситуацијама када је потребно одбити напад или спречити бекство осумњиченог лица, дати упозорење или наређење примењује се ово средство. У Републици Србији та питања су уређена кроз полицијска овлашћења доста општије. Међутим, у примени средстава принуде се види суштинска сличност са нашим правним системом, због начела сразмерности, које се примењује када се примењују блажа средства принуде, ради постизања циља, сразмерно опасности која прети. У том смислу, наша два правна система бивају идентична.

5.2.Врсте полицијских овлашћења у Републици Хрватској

Закон о полицији Републике Хрватске дефинише појам полиције, њену организацију, положај полицијских службеника, њихова права, дужности и одговорности, начин пријема у службу и сл. Међутим, ове законске одредбе нису нарочито детаљне.⁵⁶

Полиција, као државни орган у Републици Хрватској, дефинише се као средишња служба Министарства, која обавља послове одређене законом и другим прописима. Такође, овим законом се прописује заштиту грађана, њихових уставних права и слобода и заштиту других права прописаних Уставом ове земље.⁵⁷

Полицијски службеник се дефинише као службеник чије се поступање дефинише Законом о полицијским пословима и овластима, али и као службеник Министарства који обавља полицијске послове.⁵⁸ Међутим, ово лице врши полицијске послове у циљу

⁵⁵ Закон о унутрашњим пословима, Службени лист Црне Горе, бр. 070/21 од 25.06.2021, 123/21 од 26.11.2021, члан 57. став 1. тачка 4.

⁵⁶ Закон о полицији, Народне новине, бр. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19 и 155/23.

⁵⁷ Закон о полицији, Народне новине, бр. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19 и 155/23, члан 2.

⁵⁸ Закон о полицији, Народне новине, бр. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19 и 155/23, члан 3. став 1.

заштите грађана, заштите јавног реда и мира, поштовања права грађана, а све то постиже поштујући и примењујући Устав ове земље и друге прописе усклађене са њим.

Осим полицијских службеника, као овлашћена лица на основу овог закона, појављује се и „вјежбеник“, односно лице које нема радно искуство у вршењу полицијских послова и оспособљава се за самосталан рад.⁵⁹

Закон о полицији уређује и организацију полиције у Републици Хрватској. У другом одељку овог закона се прописује подела полицијског органа на три хијерархијске целине: Равнатељство полиције, Полицијске управе и Полицијске постаје.⁶⁰ Свака од ових целина има лице које њоме руководи, главни равнатељ, начелник полицијске управе и начелник полицијске постаје. Самим тим, долази се до закључка да је организациона структура њиховог полицијског органа и полиције у Републици Србији веома слична. Разлика се може уочити у погледу назива ове три целине, јер су у Србији Законом о полицији, дефинисане као: Дирекција, полицијске управе и полицијске станице.

Овај Закон о полицији Републике Хрватске дефинише и права и дужности полицијских службеника, једнакост између њих, право на професионални развој и усавршавање, прописује радно време (24 сата), забрањује им право на штрајк и сл.⁶¹ Како су сличне одредбе прописане и нашим Законом о полицији, на пример немају право на штрајк, радно време 24 сата итд, долазимо до закључка да је овај орган доста слично уређен у обе земље. С тим да постоји мали број одредби које конкретно уређују рад и пословање полиције као органа Министарства.

Законом су тачно прописани услови за пријем у службу, звања, начин попуњавања радних места, али су обука и напредовање су недовољно објашњени. Док су признања, премештај и награде за полицијске службенике прописана великим бројем чланова.⁶²

⁵⁹ Закон о полицији, Народне новине, бр. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19 и 155/23, члан 3. став 2.

⁶⁰ Закон о полицији, Народне новине, бр. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19 и 155/23, члан 8. став 1.

⁶¹ Закон о полицији, Народне новине, бр. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19 и 155/23, члан 15-41.

Овај закон не садржи одредбе које регулишу полицијска овлашћења, мере, надлежности и радње. Поред тога, не прописује ни средства принуде, која представљају неке од радњи у вршењу полицијског посла, у сврху привођења осумњичених лица и очувања безбедности и заштите друштва и грађана. Анализом Закона о полицији Републике Хрватске, долази се до закључка да су следећа питања недовољно објашњена: организација, начела, стандардизација, овлашћења, уређења и вршења полицијске дужности. Како је Република Хрватска чланица Европске уније, њени закони морају бити усаглашени са прописима Европске уније. Уколико у некој области постоји регулатива, односно закони уније, Република Хрватска не мора да доноси своје законе, већ може да примењује већ постојеће. Самим тим, може се доћи до закључка да из тог разлога можда и нису прописана горе наведена питања, јер су прописана међународним актима.

Република Хрватска, с обзиром да је чланица Европске уније, има развијену сарадњу са осталим чланицама Европске уније. Ова врста сарадње је била прописана и у време Европске Економске заједнице. Најзначајнији облици сарадње су: прекогранична потера, прекогранично праћење, заједничко спровођење операција и истрага, унапређење прекограничне сарадње, сарадња ради спречавања немира на фудбалским утакмицама, заштита јавних личности и превентивно деловање на криминал.⁶³

5.3.Врсте полицијских овлашћења у Републици Словенији

У Републици Словенији се посебним законима уређују задаци и овлашћења полицијских службеника: Законом о организацији и раду полиције⁶⁴ и Законом о полицијским задацима и овлашћењима.⁶⁵ Ранији Закон о полицији Републике Словеније су 2013. године заменили напред наведени закони. Међутим, највиши акт у држави

⁶² Закон о полицији, Народне новине, бр. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19 и 155/23, члан 47-84.

⁶³ The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, (2000), Official Journal, L239, 2000, 19–62.

⁶⁴ Закон о полицији, Урадни лист РС, шт. 66/09 – уряднопречишчено беседило, 22/10, 26/11 – одл. УС, 58/11 – ЗДТ-1, 40/12 – ЗУЈФ, 96/12 – ЗПИЗ-2, 15/13 – ЗНППол ин 15/13 – ЗОДПол.

представља Устав ове државе, самим тим, сви закони морају бити усклађени са њим. Устав Републике Словеније је донет 1991. године.⁶⁶

На основу ових прописа се може установити да полиција одговара за свој рад Министарству унутрашњих послова, а њеним радом руководи генерални директор полиције, кога именује и разрешава Влада Републике Словеније.⁶⁷

Полицијски службеници морају поштовати одредбе овог закона због обезбеђења основних дужности полиције, односно обезбеђења појединаца и заједнице, људских права и слобода и јачања правног система у земљи. Основна функција полиције у њиховом правном систему је иста као и код нас, превенција и отклањање опасности, које угрожавају добра. Овим законом се ближе уређују дужности и овлашћења полицијских органа, али и средства принуде, која су овлашћени да примењују у свом раду. Закони у овој држави врло прецизно уређују овлашћења полицијских службеника, нарочито у погледу примене средства принуде, како не би дошло до злоупотребе и прекомерно задирање у људска права грађана.⁶⁸

Овај орган представља један од органа унутрашње безбедности Републике Словеније и самим тим сарађује и са другим органима који се баве овим питањем. Основни циљ је очување националне безбедности државе.⁶⁹

У Закону о организацији и раду полиције се прописује контрола и надзор над радом полицијских органа, издавање конкретних смерница у предузимању полицијских послова и овлашћења, поштовање основних начела и принципа, људских права и

⁶⁵ Закон о организацији и раду полиције, Урадницист РС, шт. 15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 66/19 – ЗДЗ, 200/20, 172/21, 105/22 – ЗЗНШПП ин 141/22 ин 85/2025 (новела – ЗОДПол-1).

⁶⁶ Устав Републике Словеније, Урадни лист РС, шт. 33/91-1, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a, 92/21 – UZ62a in 98/25 – UZ74a.

⁶⁷М. Модиф, Б. Лобникар, М. Двојмоч, Полицијска активност у Словенији: анализа процеса трансформације, плурализације и приватизације. Конзерваторске студије, 16(3), 2014, стр. 217–241.

⁶⁸ Л. Штурм, Коментар уставе Републике Словеније. Крањ: Факултета за државне ин европкештудије, 2010.

⁶⁹ Закон о организацији и раду полиције, Урадницист РС, шт. 15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 66/19 – ЗДЗ, 200/20, 172/21, 105/22 – ЗЗНШПП ин 141/22 ин 85/2025 (новела – ЗОДПол-1), члан 2.

слобода и сл.⁷⁰ Овим законом се прописује и уређење и пословање Националне форензичке лабораторије и Еуропола, за разлику од законодавстава других држава. Што заправо указује на тежњу да се што више усклади законодавство Републике Словеније са законодавством Европске Уније.

Овим законом се прописује уређење и организација полиције. Седиште полиције је у Љубљани. Полицијски орган је сачињен од полицијских управа, регионалне (обмочне) полицијске управе и полицијске станице.⁷¹ Полицијом руководи генерални директор полиције, док су полицијски послови детаљно дефинисани чланом 18. овог закона.

Закон о организацији и раду полиције прописује и услове приликом запошљавања полицијских службеника, права и обавезе, награде, признања, професионално и стручно усавршавање, едукација, усавршавање, обука генерално, али овим законом није прописане дисциплинске повреде и поступак, већ само грешке у вези са ношењем легитимације, униформе и сл.⁷²

У Закону о полицијским задацима и овлашћењима се у члану 1 прописује поступање полиције у погледу послова и овлашћења, која су им дата. Она иста обавља ради извршавања својих дужности у које спадају: обезбеђење безбедности појединаца и заједнице, поштовање људских права и основних слобода и јачање правногземље. Основна функција полицијског органа у овој земљи јесте превенција и отклањање опасности која могу угрозити добра прописана овим законом.⁷³

У овом закону су набројана овлашћења полиције у овој земљи:

1. Прикупљање обавештења,
2. Позивање лица,

⁷⁰ Закон о организацији и раду полиције, Урадниклист РС, шт. 15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 66/19 – ЗДЗ, 200/20, 172/21, 105/22 – ЗЗНШПП ин 141/22 ин 85/2025 (новела – ЗОДПол-1), члан 4-5.

⁷¹ Закон о организацији и раду полиције, Урадниклист РС, шт. 15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 66/19 – ЗДЗ, 200/20, 172/21, 105/22 – ЗЗНШПП ин 141/22 ин 85/2025 (новела – ЗОДПол-1), члан 16.

⁷² Закон о организацији и раду полиције, Урадниклист РС, шт. 15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 66/19 – ЗДЗ, 200/20, 172/21, 105/22 – ЗЗНШПП ин 141/22 ин 85/2025 (новела – ЗОДПол-1), члан 107.

⁷³ Закон о полицијским задацима и овлашћењима Републике Словеније, Урадниклист РС, шт. 15/2013 з дне 18. 2. 2013, члан 1.

3. Упозорење,
4. Наређење,
5. Утврђивање идентитета и спровођење идентификације,
6. Тражење лица,
7. Спровођење прикривеног евидентирања и циљане контроле,
8. Вршење препознавања по фотографијама,
9. Израда фото-робота,
10. Полиграфско испитивање,
11. Постављање блокаде (контролних пунктова),
12. Коришћење туђег превозног средства и других средстава,
13. Вршење безбедносних прегледа,
14. Вршење прегледа лица,
15. Улажење у туђе станове и просторије,
16. Одузимање предмета,
17. Вршење пторивтерористичких прегледа,
18. Привремено ограничавање кретања,
19. Довођење (привођење) лица,
20. Забрана приближавања лицу, месту или подручју,
21. Забрана присуства спортским догађајима,
22. Прекидање путовања,
23. Задржавање,
24. Коришћење средства принуде,

25. Вршење безбедносне провере,
26. Спровођење акредитационих поступака,
27. Примењивање овлашћења на водама,
28. Прикупљање о обрада података,
29. Друга овлашћења прописана законом.⁷⁴

На основу тога како су таксативно побројана овлашћења у овом закону, може се доћи до закључка да полиција сме да примени само она законом прописана овлашћења и од тога не сме одступати. Самим тим, видимо примену истог начела као и у нашем систему, начело легалитета (законитсти). С тим да се овлашћења у Републици Словенији и у нашој земљи и многоме подударају, с тим да је у њиховом систему детаљније регулисана ова област него код нас. Међутим, о овим овлашћењима и њиховој примени у њиховој земљи одлучује министар, али је потребно мишљење заштитника људских права⁷⁵, док код нас тако нешто није прописано. С тим да ово можемо посматрати као додатну контролу полиције, што би се могло предвидети и у нашем правном систему, као додатна контрола.

Законодавство Републике Словеније је у потпуности усклађено са европским стандардима, односно правом Европске уније. Међутим, за разлику од регулативе у Републици Хрватској, њихов правни систем је много детаљније и потпуније уређен. Законом о полицијским задацима и овлашћењима Републике Словеније и Законом о организацији и раду полиције Републике Словеније, регулисана је целокупна област полицијске организације, мера, задатака, надлежности и овлашћења овог органа. Толико је темељно регулисана свака ситуација, да законодавац не оставља могућност „фактора изненађења“.

⁷⁴ Закон о полицијским задацима и овлашћењима Републике Словеније, Урадни лист РС, шт. 15/2013 з дне 18. 2. 2013, члан 33.

⁷⁵ Закон о полицијским задацима и овлашћењима Републике Словеније, Урадни лист РС, шт. 15/2013 з дне 18. 2. 2013, члан 33 став 2.

5.4. Врсте полицијских овлашћења у Федерацији БиХ

Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине регулише овлашћења и радноправни статус полицијских службеника.⁷⁶ У првим члановима овог закона се законодавац осврће на положај полицијских службеника, односно прописује њихово непристрасно и законито обављање послова и поступање у складу са овлашћењима прописаним Уставом и законима БиХ.⁷⁷ Овим законом се прописују и правила у погледу употребе полицијских ознака и напомиње се да правила у погледу ношења и употребе оружја прописује министар.⁷⁸

Међутим, овај закон наводи и поједина полицијска овлашћења која ови службеници у свом раду примењују:

1. провјера и утврђивање идентитета лица и ствари;
2. обављање разговора;
3. привођење;
4. потрага за лицима и стварима;
5. привремено ограничавање слободе кретања;
6. издавање упозорења и наредби;
7. привремено одузимање предмета;
8. коришћење туђих возила и комуникационих средстава;

⁷⁶ Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, Сл. гласник БиХ, бр. 27/2004, 63/2004, 5/2006, 58/2006, 58/2006, 15/2008, 50/2008 - др. закон, 63/2008, 35/2009, 7/2012 и 42/2018 - одлука УС; у даљем тексту ЗОПСБиХ, члан 1.

⁷⁷ Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, Сл. гласник БиХ, бр. 27/2004, 63/2004, 5/2006, 58/2006, 58/2006, 15/2008, 50/2008 - др. закон, 63/2008, 35/2009, 7/2012 и 42/2018 - одлука УС; у даљем тексту ЗОПСБиХ, члан 2-3.

⁷⁸ Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, Сл. гласник БиХ, бр. 27/2004, 63/2004, 5/2006, 58/2006, 58/2006, 15/2008, 50/2008 - др. закон, 63/2008, 35/2009, 7/2012 и 42/2018 - одлука УС; у даљем тексту ЗОПСБиХ, члан 5-6.

9. преглед лица, ствари и превозних средстава;
10. снимање на јавним мјестима;
11. употреба силе;
12. обрада личних података и вођење евиденција;
13. запримање пријава.⁷⁹

Сва ова овлашћења се од стране полицијских службеника примењују ради одржавања јавног реда и мира и превенције, односно спречавања кривичних дела. Самим тим долазимо већ до прве сличности са нашим правним системом. Осим тога, полицијски службеници код нас, али и код њих морају да поступају поштујући одређене принципе и начела, као што су законитост и сразмерност. И приликом примене полицијских овлашћења морају поштовати људска права и слободе, што је прописано и нашим законима, али и међународним актима. Ово је нарочито важно, јер њихово законодавство прописује употребу силе као полицијско овлашћење. На основу тога, долазимо до закључка да су наши систему веома слични, јер поштују европске стандарде. У свим правним системима, у којима се прописује и дозвољава употреба силе, неопходно је нагласити и поштовање људских права и слобода.

Овим законом су поред наведеног прописани и дужности и права полицијских службеника, радни односи, каријера, напредовање, обука и усавршавање, дисциплинска (лакше и теже повреде службене дужности) и материјална одговорност, престанак радног односа... Односно, сам закон садржи све неопходне одредбе за функционисање полицијског органа у овој земљи.

Као главна замерка овог закона се може навести да не прописује организацију полиције БиХ, која се у многоме разликује у односу на наш систем. Код њих на првом месту постоји децентрализован систем, док је код нас централизован. Односно, у њиховом систему постоји више полиција, самим тим и њихова организација је прописана различитим законима (Закон о граничној полицији, Закон о дирекцији за

⁷⁹ Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, Сл. гласник БиХ, бр. 27/2004, 63/2004, 5/2006, 58/2006, 58/2006, 15/2008, 50/2008 - др. закон, 63/2008, 35/2009, 7/2012 и 42/2018 - одлука УС; у даљем тексту ЗОПСБиХ, члан 10.

координацију и сл.), али оно што је важно јесте да је у њима присутна хијерархија. Самим тим, иако је децентрализација главна разлика између наша два система, ипак хијерархија представља сличност.

У многоне су законодавства Федерације Босне и Херцеговине и Републике Србије слична. Слична су овлашћења која полицијски службеници примењују, као и услови под којима их примењују, права, дужности, ограничења итд. Организација полиције се разликује, међутим постоји хијерархија, као и у нашем законодавству и она се мора поштовати, чак и приликом примене овлашћења, нарочито приликом употребе силе.

5.5.Врсте полицијских овлашћења у Републици Северној Македонији

У Северној Македонији закон који уређује организацију, послове и овлашћења полицијских органа, али и права и обавезе службеника Министарства унутрашњих послова, јесте „Законот за полиција“.⁸⁰

Посебни одељци Закона о полицији Северне Македоније уређују организацију полиције, послове, овлашћења и права и обавезе службеника. Полицијски орган ове земље се дефинише као део Министарства, у коме се полицијски послови обављају преко полицијских званичника. Полицијски службеници су униформисана и неуниформисана лица са полицијским овлашћењима, који се приликом вршења полицијских послова морају придржавати закона.⁸¹

Основни полицијски послови према овом закону су: заштита основних права и слобода грађана, заштита живота, личне сигурности и имовине, спречавање извршења кривичних дела и прекршаја, очување јавног реда и мира, регулисање и контрола саобраћаја, контрола кретања и боравка странаца, обезбеђивање државне границе и

⁸⁰ Закон о полицији Северне Македоније, Службенесникна Република Македонија, бр. 114/06, 148/08–одлука УС, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16, 21/18, 64/18, Службенесникна Република Северна Македонија, бр. 294/21 и 89/22;

⁸¹ Закон о полицији Северне Македоније, Службенесникна Република Македонија, бр. 114/06, 148/08–одлука УС, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16, 21/18, 64/18, Службенесникна Република Северна Македонија, бр. 294/21 и 89/22, члан 2.

контрола преласка државне границе, пружање помоћи и заштите грађанима у случају нужде, обезбеђивање одређених личности и објеката и других послова прописаних законом.⁸²

У погледу организације полицијског органа у Северној Македонији прописано је да полицијске послове у Министарству обавља Биро јавне безбедности, док се за полицијске послове на територији државе образују одељења унутрашњих послова. У оквиру ових одељења се образују полицијске станице опште надлежности, а за послове граничне контроле и граничног надзора формирају се регионални центри за граничне послове. Поред тога се формирају и други органи у складу са законом и међународним стандардима за контролу границе.⁸³

Одељак IV се односи на полицијска овлашћења, где се таксативно наводе овлашћења која се у овој земљи примењују:

1. Провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета,
2. Прикупљање обавештења,
3. Позивање лица,
4. Лишење слободе,
5. Привођење,
6. Задржавање лица,
7. Потрага за лицима и предметима,
8. Прикривене полицијске радње (прикривено полицијско деловање),

⁸² Закон о полицији Северне Македоније, Службенвесникна Република Македонија, бр. 114/06, 148/08–одлука УС, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16, 21/18, 64/18, Службенвесникна Република Северна Македонија, бр. 294/21 и 89/22, члан 5.

⁸³ Закон о полицији Северне Македоније, Службенвесникна Република Македонија, бр. 114/06, 148/08–одлука УС, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16, 21/18, 64/18, Службенвесникна Република Северна Македонија, бр. 294/21 и 89/22, члан 15, 20, 23, 26 и 27.

9. Усмеравање, преусмеравање или привремено ограничавање кретања лица и возила на одређеном простору, у времену неопходном за остваривање сврхе поступања,
10. Упозорење и издавање наређења,
11. Привремено одузимање предмета,
12. Преглед, односно претрес објекта и просторија државних органа, органа који врше јавна овлашћења и других правних лица, као и увид у њихову документацију,
13. Улазак у туђи стан или друге затворене просторије,
14. Зауостављање и преглед, односно претрес лица, пртљага и возила,
15. Обезбеђења места догађаја, вршење прегледа и увиђаја,
16. Примање пријава и поднесака, подношење пријава и састављање извештаја,
17. Препознавање лица и предмета,
18. Јавно расписивање награде,
19. Видео и друго техничко снимање на јавним местима,
20. Полиграфско испитивање,
21. Прикупљање, обрада, анализа, коришћење, процена, достављање, чување и брисање података, укључујући обраду података о личности, под условима и на начин прописан законом,
22. Примена посебних доказних (истражних) радњи у складу са законом,
23. Заштиту лица у складу са прописима о заштити сведока.⁸⁴

⁸⁴ Закон о полицији Северне Македоније, Службенвесникна Република Македонија, бр. 114/06, 148/08–одлука УС, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16, 21/18, 64/18, Службенвесникна Република Северна Македонија, бр. 294/21 и 89/22, члан 28.

У овом правном систему се таксативно наводе полицијска овлашћења, а на тај начин се доприноси већој правној сигурности (границе деловања полиције су јасно одређене), већој транспарентности (грађанима и правним субјектима је доступна листа дозвољених полицијских овлашћења/радњи) и на овај начин се ограничава дискрециона влас полицијских органа. Овакав приступ рефлектује континентално-европску правну традицију, у којој се захтева стриктно нормирање ингеренција органа принуде.

Приликом предузимања напред наведених овлашћења примењују се начело законитости⁸⁵, нужности и пропорционалности, који се нарочито виде у делу закона који се односи на овлашћење употребе силе.⁸⁶

Законодавство Северне Македоније се ослања на национално законодавство, али и на међународне акте и конвенције, као што је Универзална декларација о људским правима (којом се пропагирају слобода, једнакост). Самим тим, долазимо до закључка да се право Северне Македоније усклађује са европским правним актима и стандардима.

V. ВРСТЕ ПОЛИЦИЈСКИХ ОВЛАШЋЕЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Полицијска овлашћења у европскоконтиненталном правном систему се не могу утврђивати актима ниже правне снаге од закона (*expressis verbis*). И у складу са овом чињеницом, полицијска овлашћења за превентивно поступање се утврђују полицијским законодавством (нпр. полиција у Немачкој поступа на кривичноправној и политичкоправној основи).⁸⁷

Ова овлашћења се у нашем позитивном праву односе на МУП, полицију, министра унутрашњих послова, директора полиције, овлашћене полицијске службенике или

⁸⁵ Закон о полицији Северне Македоније, Службенвесникна Република Македонија, бр. 114/06, 148/08–одлука УС, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16, 21/18, 64/18, Службенвесникна Република Северна Македонија, бр. 294/21 и 89/22, члан 83.

⁸⁶ Закон о полицији Северне Македоније, Службенвесникна Република Македонија, бр. 114/06, 148/08–одлука УС, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16, 21/18, 64/18, Службенвесникна Република Северна Македонија, бр. 294/21 и 89/22, члан 28.

⁸⁷ Н. Lisken, Е. Denninger: *Handuch des Polizeirechts*, Munchen, 1992; С. Gusy: *Polizeirecht*, Tübingen, 1994.

друга овлашћена службена лица. Сва овлашћења се распоређују преко функционера или појединих припадника полиције, а на основу закона. Уколико су испуњени законом прописани услови полицијски службеник има обавезу примене конкретног овлашћења. Он наравно може проценити у сваком конкретном случају да ли ће то учинити (има опортунитет). Међутим, постоје овлашћења која су условљена дужношћу примене (нпр. пре примене принуде дужан је да упозори лице да ће ово средство применити).⁸⁸

Полицијска овлашћења према Закону о полицији Републике Србије су:

- 1) упозорење и наређење;
- 2) провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета;
- 3) позивање;
- 4) довођење;
- 5) задржавање лица и привремено ограничење слободе кретања;
- 6) прикупљање обавештења;
- 7) привремено одузимање предмета;
- 8) преглед простора, објеката, документације и контрадиверзиони преглед;
- 9) заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава;
- 10) обезбеђење и преглед места догађаја;
- 11) употреба туђег саобраћајног средства и средства везе;
- 12) утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци;
- 13) употреба средстава принуде;
- 14) вршење безбедносних провера;
- 15) пријем нађених ствари;
- 16) пријем пријаве о учињеном кривичном делу;
- 17) јавно расписивање награде;
- 18) снимање на јавним местима;
- 19) снимање на јавним местима;

⁸⁸ С. Милетић, С. Југовић, Право унутрашњих послова, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2009, str. 167.

20) полиграфско тестирање;

21) друга овлашћења предвиђена законом.⁸⁹

Министар унутрашњих послова прописује начин примене полицијских овлашћења.

Основна карактеристика полицијских овлашћења је да она омогућавају законито ограничавање појединих људских права и слобода, а то је оно што их разликује од овлашћења поверених другим органима јавне власти. Ова овлашћења су по својој природи принудна, али њихова примена не сме бити правило, већ изузетак.

Сврха полицијских овлашћења није репресија, већ превенција, односно заштита правног поретка и безбедности друштва. Примена ових овлашћења мора бити умерена на постизање легитимног циља и сведена на најмању могућу меру потребну за постизање тог циља.

Како би се анализирано свако од ових полицијских овлашћења, неопходно је сагледати њихову законску регулативу у нашој земљи и Европи, али и упоредити је са праксом и наших судова, али и Европског суда за људска права.

1. Упозорење и наређење

Полицијски службеник упозориће лице које својим понашањем деловањем или пропуштањем одређене радње може да доведе у опасност сопствену безбедност, безбедност другог лица, или безбедност имовине, да наруши јавни ред, или да угрози безбедност саобраћаја на путевима, као и кад се основано очекује да би то лице могло да учини или да изазове друго лице да учини кривично дело или прекршај.⁹⁰

Циљ ове радње јесте упозорење лица, да уколико учини или пак пропусти да учини неку радњу, може доћи до штетних последица. На основу овог упозорења је могуће спречити наступање штетних последица. Ова упозорења морају бити законита, сврсисходна (целисходна), правовремена и да се могу реално спровести. Ово овлашћење се може спровести за сваку радњу којом се могу произвести штетне

⁸⁹ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 64.

⁹⁰ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 72.

последнице за интересе грађана и правних лица, као и на јавни интерес и лице је дужно да поступи по датом упозорењу.

Смисао радње упозорења је превенција, односно спречавање угрожавања безбедности грађана и њихових правних и материјалних добара. Међутим, уколико до штете ипак дође, односно последица штете, а и даље постоје услови за настављање са упозорењем, логично је придржавати га се.

За радње од којих непосредно зависи успешно извршавање полицијских задатака примењује се наређење, и то ради:

1. Отклањања опасности за живот и личну безбедност људи,
2. Отклањања опасности за имовину,
3. Спречавања извршавања кривичних дела и прекршаја, хватања њихових учинилаца, и проналажења и обезбеђења трагова тих дела који могу послужити као доказ,
4. Одржавање јавног реда и мира или успостављања нарушеног јавног реда,
5. Безбедности саобраћаја на путевима,
6. Спречавања приступа или задржавања на простору или објекту где то није дозвољено,
7. Спречавања и отклањања последица у случају опште опасности проузроковане елементарним непогодама, епидемијама или других облика угрожавања опште безбедности,
8. Спречавања угрожавања безбедности људи и имовине у другим случајевима прописаним законом.⁹¹

Услов да полицијски службеник изда наређење за извршење или пропуштање одређене радње јесте да од тога зависи успешно извршавање полицијских задатака.

⁹¹ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 73.

Полицијски службеник може прво лице упозорити на наређење за извршавање или пропуштање наведене радње и да уколико не поступи по наложеном примени предвиђено средство принуде. Радња која је садржана у наредби мора се директно односити на обављање полицијског посла и мора трајати само онолико колико је неопходно ради обављања истог. Приликом примене овог овлашћења неопходно је примењивати принцип сразмерности, односно применити меру од које непосредно зависи обављање полицијских задатака и то само за време које је неопходно да се ти послови обаве (послови безбедности грађана). Упозорење и наређење су овлашћења која су по основним карактеристикама слични, обавезујући су, морају бити правовремени, целисходни, законити и реално извршиви. Међутим, наређење се, за разлику од упозорења, издаје кад је радња већ започета, односно тражи се пропуштање радње услед које долази до штетних последица. Осим тога, наређење је директива, и самим тим дужност поступања је већа у односу на упозорење, али је време за поступање по наређењу краће.

Код упозорења је битно да његово значење буде јасно изражено, а може се дати усмено, писмено, звучним или светлосним сигнаlima или на сваки други погодан начин. Ово овлашћење се у литератури наводи као најблаже, али представља најбоље превентивно деловање. Кроз ово овлашћење се најбоље препознаје добар полицијски службеник, јер оно омогућава контакт са грађанима, пружање подршке и помоћи. Свако униформисано лице треба да процени када и на који начин да искористи ово овлашћење и та процена, али и начин реализације, га разликују од других колега.

Наређења се издају усмено и непосредно, али уколико је неопходно могу бити у писаној форми издата или путем средстава јавног информисања. Она морају бити разумљива, кратка и у складу са законом. У самом наређењу је неопходно навести радњу, чије се извршење или пропуштање захтева, као и меру која ће се предузети уколико се по истом не поступи. Уколико се наређење не издаје појединцу, већ државном органу, организацији и сл. полицијски службеник наређење предаје одговорном лицу. Уколико лице коме је предато наређење исто не изврши, о томе се обавештава одговорно лице или други надлежни орган. Средство принуде је могуће

применити, уколико запослени или овлашћено лице не поступи по наређењу које је законито, а за одбијање извршења не постоје оправдани разлози.⁹²

Основна разлика између наређења и упозорења се види и у погледу задирања у људска права лица. Упозорењем се не задире у права упозореног лица, док се наређењем задире, али у одређеним границама, јер наредба може подразумевати и деловање самог лице, а не само полицијског службаника.

Када сагледамо ова овлашћења, изгледа као да се ради о најблажим полицијским овлашћењима, којима се не задире у права грађана. Односно, да се ради о мери која је превентивна и за циљ има спречавање употребе средства принуде. Међутим, дубљом анализом можемо доћи до закључка да се овде заправо ради о мери која формално не подразумева принуду, али у пракси може имати обавезујући карактер.

У погледу овог овлашћења можемо споменути пресуду Европског суда за људска права *Gilian and Quinton v. United Kingdom*, у којој је суд заузео став да и краткотрајне и благе полицијске мере могу представљати мешање у право на приватност из члана 8 Европске конвенције, уколико се не нормирају прецизно и уколико нису подложне контроли. У овој пресуди се судски захтев базирао на „квалитету закона“, односно ограничењу дискреционих овлашћења полиције и њиховом конкретном прописивању у закону.⁹³

Међутим, уколико сагледамо упозорење и наређење у домаћем праву и горе споменути пресуду, можемо само доћи до закључка да ово овлашћење није довољно јасно нормирано, у погледу садржине, правне обавезаности и граница примене. Полицијски службеник има могућност да примени ово овлашћење у случају отклањања опасности или успостављања јавног реда и мира, али остаје отворено питање у погледу тога да ли грађани и у којој мери могу да одбију или оспоре ово овлашћење? Самим тим, долазимо до проблема, који се у пракси може злоупотребити од стране полицијских органа. Ово овлашћење, уместо као превенција, може бити искоришћено као прикивени облик принуде, без процесних гаранција прописаних законом.

⁹² С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2009, str. 170.

⁹³ *Gilian and Quinton v. United Kingdom*, No. 4158/05, European Court of Human Rights 12. januara 2010. godine.

Уколико упоредимо законску регулативу наше земље и других европских земаља, можемо доћи до закључка да су ова два овлашћења недовољно регулисана Законом о полицији и неопходно је побољшати законску регулативу у конкретном случају. Сматрам да би законодавац требало детаљније да разради ово овлашћење, нарочито у погледу његове обавезности и правне заштите грађана. Уколико би се ово реализовало у пракси, закон би био уједначен са стандардима Европске конвенције и на тај начин би се спречиле злоупотребе.

2.Провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета

Провера идентитета лица се спроводи, према Закону о полицији, према лицу:

1. које треба ухапсити, довести, задржати или упутити надлежном државном органу;
2. од којег прети опасност која захтева полицијско поступање;
3. над којим се обавља преглед или претресање или се предузимају друге законом прописане мере и радње;
4. које се затекне у туђем стану, објекту и другим просторијама или у превозном средству које се прегледа и претреса, ако је провера идентитета потребна;
5. које неовлашћено прикупља податке о лицу, објекту или простору које се безбедносно штити;
6. које се затекне на простору или у објекту у којем је привремено ограничена слобода кретања, ако је провера идентитета потребна;
7. које пријављује извршење кривичног дела или прекршаја или учиниоце тих дела, односно пружа обавештења од интереса за рад полиције;
8. које својим понашањем изазива сумњу да је учинилац кривичног дела или прекршаја или да га намерава учинити или по свом физичком изгледу личи на лице за којим се трага;

9. које се затекне на месту извршења кривичног дела или прекршаја;
10. које се налази на месту на којем је из безбедносних разлога неопходно утврдити идентитет свих лица или претежног броја лица;
11. за које постоји оправдани захтев службених лица органа државне управе, правних или физичких лица.⁹⁴

Полицијски службеник који предузима напред наведене радње има обавезу да лице обавести о разлозима преузимања радње, осим уколико се предузима радња ради прикупљања обавештења о кривичном делу за које се гони по службеној дужности или уколико би се на овај начин могао нарушити циљ предузимања радње. Осим тога, лице према коме се радња предузима може тражити образложење разлога и полицијски службеник има обавезу да му исто саопшти.

У Закону о полицији се наводе случајеви у којима овлашћено лице проверава идентитет лица, међутим, оставља му се и могућност да сам процени у неким другим ситуацијама, када постоје оправдани разлози. Ово овлашћење се користи како би се утврдио идентитет неког лица, односно његови лични подаци. Лични подаци лица су: име, презиме, име једног родитеља, пол, датум и место рођења, брачно стање, држављанство, пребивалиште, занимање, а од 1976. године и јединствени матични број грађана (ЈМБГ). Приликом утврђивања ових података, полицијски службеник мора бити спреман да спречи евентуално бекство лица или напад од стране истог, али и да на захтев тог лица образложи разлоге провере идентитета.

Проверу и утврђивање идентитета је неопходно разликовати, јер провера може да се изврши само идентификовањем, односно установљавањем да се ради о особи са документа, простим увидом у исти, док је за утврђивање идентитета некада неопходно и задржавање лица. Утврђивање идентитета се врши у ситуацијама када се за неко лице сумња да је криминалац, они се најчешће крију иза лажних (фалсификованих) докумената и тада је неопходно спровести детаљно испитивање. Односно, у свим ситуацијама у којима лице не поседује јавну исправу или постоји сумња у њену веродостојност, неопходно је извршити утврђивање идентитета. Подаци се у овом случају прибављају из евиденција, медицинским и другим вештачењем, применом

⁹⁴ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 75.

метода и средстава криминалистичке тактике и технике и сл. Уколико не може да утврди идентитет лица, полиција је овлашћена на објављивање фотографије лица које о себи не може дати податке или непознатог леша. Ова радња се врши јер постоји оборива претпоставка да је јавна исправа аутентична, да су њени подаци тачни, а лице које је поседује њен стварни ималац. Међутим, како је оборива, могуће је да садржи и нетачне податке, које је у одређеним ситуацијама неопходно испитати.

За проверу идентитета лица неопходно је да се изврши увид у јавну исправу са сликом, најчешће су и путању лична карта или путна исправа, међутим, могуће је и на основу саобраћајне дозволе, друге јавне исправе са сликом или на основу изјаве другог лица чији је идентитет потврђен. Лицу које нема адекватну исправу (личну карту), а постоје услови за то, издаје се исправа од стране надлежног органа у прописаном поступку. За саму проверу идентитета битан је садржај, али и квалитет исправе.

О легитимисању лица се сачињава извештај у писаној форми. У њему је неопходно навести методе и поступке који су примењени приликом утврђивања идентитета лица. Уколико није дало пристанак на спровођење конкретних радњи могуће је поступити по Закону о кривичном поступку, који подразумева спровођење овог овлашћења и без одобрења лица. Међутим, долазим до закључка да не постоји посебна законска процедура приликом примене овог овлашћења, а и лица у пракси најчешће пристају на примену овог овлашћења. Самим тим, омогућава се лакше и брже оперативно деловање полицијских органа, а онда и ефикасно вођење кривичних поступака. Тако да могу само закључити да је велика вредност у практичности и свакодневној применљивости овог овлашћења.

Најзначајнији документи за утврђивање идентитета лица, осим личне карте и путне исправе, јесу и евиденција о издатим личним картама, пребивалишту, јединственом матичном броју грађана, матичне књиге рођених, венчаних и умрлих.

Приликом примене метода и средстава криминалистичке технике и тактике, почиње се са утврђивањем личног описа лица, тј. препознавањем лица, затим се утврђују отисци папиларних линија, које остају непромењене за живота. Ове методе су нешто старије од утврђивања ДНК лица, које се примењује као савремено средство и на основу кога се може закључити о ком лицу је реч, јер се може утврдити и видети његова

индивидуална обележја, која остају непромењена у току живота. Анализа гласа подразумева фоноскопску идентификацију, односно врши се акустично препознавање снимљеног гласа и долази се само до слабе индиције. Уколико је потребно утврдити писца неког текста онда је примењује вештачење рукописа. Осим свих наведених радњи, могуће је и узети и отисак зуба лица и направити позитив, затим упоредити два позитива и утврдити да ли постоје подударана. Како се развија наука, тако се развијају и технике за утврђивање идентитета лица, пси и технике везане за одоролошку идентификацију лица су се толико развиле да долази до дигитализације постојећих конвенционалних регистра мириса.⁹⁵

Полиција има овлашћења да подели са јавношћу фотографију лица, фоторобот, цртеж и сл. Међутим, видео запис је меродавнији и могуће је и њега поделити, као и податке о лицу (морфолошке податке): висина, тежина, старост, боја косе, очију итд.

Ово полицијско овлашћење представља једно од веома широко дискреционо овлашћење. Европски суд за људска права је у погледу пресуде *Gilian and Quinton v. United Kingdom* анализирао овлашћења полиције да зауставља и претражује лица без неке конкретне сумње и дошао до закључка да у том случају долази до повреде права на приватност из члана 8 Конвенције о људским правима.⁹⁶ Ова пресуда је веома значајна, јер нам указује на то да постоји ризик од селективне примене закона, али и од злоупотребе овлашћења. Поново се долази до закључка да закони нису довољно прецизни и имају доста недостатака. Наш систем није идентичан Британском, али уколико погледамо нашу законску регулативу, такође, долазимо до закључка да полицијски органи имају широка и недовољно прецизирана овлашћења. На основу закона, ово овлашћење се може свакодневно примењивати, без неке нарочите процедуре, а то нас доводи и до лакше злоупотребе. Осим тога, лако може доћи и до дискриминаторне примене овог овлашћења, где у пракси одређене категорије становништва могу бити чешће предмет полицијске контроле, тзв. „профилисање“. Самим тим, долазим до закључка да би законодавац требало да уведе јасније критеријуме за примену овог овлашћења, али и ефикасне механизме контроле, како би

⁹⁵ С. Милетић, С. Југовић, Право унутрашњих послова, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2009, str. 175.

⁹⁶ *Gilian and Quinton v. United Kingdom*, No. 4158/05, European Court of Human Rights 12. januara 2010. godine.

се обезбедила његова легитимност и усклађеност са стандардима заштите људских права.

Уколико је у току поступка неопходно утврдити и проверити својства и обележја предмета или однос између лица, догађаја и предмета врши се идентификација предмета. У ову сврху, дирекција полиције је овлашћена да објави фотографију предмета, цртеж, снимак или опис. Циљ јесте утврђивање својства и обележја која га разликују од других истоврсних предмета, као и његов однос са лицима или догађајима из поступка који се води пред полицијским органима. О идентификацији предмета сачињава се извештај, у коме се наводе методи и средства која су примењена ради идентификације, као и подаци о лицу које је дало информације о предмету.

Приликом идентификације предмета, најзначајнија је криминалистичка регистрација. Предмети веће вредности се региструју и о њима постоје евиденције, као што су возила и уметнички предмети, али и украдене ствари. Сваки од тих предмета има серијски број, по коме се може утврдити његова аутентичност. Али и поред ове технике, предмети се најчешће идентификују препознавањем.

3. Позивање

Полиција на разговор може позвати свако лице за које се основано претпоставља да располаже обавештењима која су неопходна за обављање полицијских послова. Обављање полицијских послова може да се односи на:

1. спречавање и сузбијање прекршаја и кривичних дела, привођење лица у вези са овим делима и сл;
2. заштиту живота и других права и слобода лица и имовине.

Позивање се врши у писменој форми, лицу се доставља позив, који мора садржати следеће податке: назив, место и адресу организационе јединице Министарства унутрашњих послова где се позива, време и место разговора, али и разлог позивања. Осим ових података, мора да садржи и идентификационе податке о лицу које се позива

и његовој адреси.⁹⁷ Лице се упозорава да уколико се добровољно не одазове позиву, полиција има овлашћење за довођење. Уколико се у конкретном случају ради о осумњиченом, овим позивом се обавештава да има право на браниоца.

Позив се сачињава на српском језику, осим уколико је органу познато да је потребно доставити га и на другом језику, тада се сачињава и на том језику. Могу се догодити и случајеви да се лице одазове позиву и да се позив тек тада сачини на другом језику, њему познатом.

Како се позив доставља у писаној форми, неопходно је да се достава врши поштом или лично лицу на адреси становања. Пре уручивања писмена, неопходно је утврдити идентитет лица. Уколико лице не жели да преузме позив или не уме да пише (неопходан је потпис лица приликом уручивања) о томе се без одлагања сачињава службена белешка. Уколико уручивање протекне без проблема саставља се доставница, као потврда достављања позива. Међутим, у изузетним ситуацијама, позив се лицу може саопштити и усмено или путем телекомуникационих средстава, а у том случају се по добијеној сагласности лице превози до службених просторија. О оваквом позиву се сачињава службена белешка, а на захтев лица мора му се издати позив у писаној форми. А уколико се лица позивају путем средстава јавног обавештавања, најмеродавнији позив је онај који се упућује преко медија. За малолетно лице и пунолетно коме је одузета пословна способност не могу се применити ове врсте позива, могућ је само позив у писаној форми, преко родитеља или старатеља. А у ситуацијама када није у интересу лица коме се уручује позив да се оно обавести преко родитеља и старатеља, полицијски органи ће обавестити надлежни Центар за социјални рад.

Позивање се може дефинисати као правни налог лицу да се појави у назначено време и на дефинисаном месту, ради обављања радњи наведених у позиву. Позивање је једно од овлашћења које полицијски службеници могу примењивати алтернативно и њиме се не ограничава слобода кретања, као код овлашћења задржавања, али и не представља једину радњу којом се конкретна ситуација може решити. Међутим, ово позивање морамо разликовати од позивања прописаним ЗКП-ом, код кога се позивање врши ради прикупљања обавештења у претходном кривичном поступку. У овом

⁹⁷ С. Милетић, С. Југовић, Право унутрашњих послова, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2009, str. 177.

случају се лице позива због постојања основа сумње да је извршило кривично дело за које се гони по службеној дужности. По ЗКП-у је могуће да лице промени својство и у току разговора постане сведок или осумњичени, док према Закону о полицији не може, према овом закону лице се позива пре постојања основа сумње. Суштина овог разговора је утврђивање чињеничног стања и грађани имају законску обавезу да се одазову на уредан позив. Уколико не поступе по овом налогу, могуће је њихово довођење, ако је наведено у позиву и оно представља само могућност, не и дужност полиције.⁹⁸

Лице се позива у временском периоду од 6 до 22 часа, а само у изузетним случајевима ван овог временског оквира. Ово временско ограничење постоји како би се избегло непотребно узнемиравање лица, које полицији даје потребна обавештења и информације. Међутим, уколико хитност поступка налаже оно се може позвати и ван овог временског оквира, с тим да последица која прети мора бити већа од оне која настаје ометањем приватности лица. Уколико разлози хитности тако налажу, полицијски службеник уручује писмени позив лицу и по добијању његове сагласности превози га службеним возилом на место назначено у позиву.

Ово полицијско овлашћење, на основу свега наведеног, можемо посматрати са једне стране као добровољну меру која се предузима од стране полицијских службеника, али са друге стране у пракси ово овлашћење може имати елементе принуде. У пресуди *Shimovolos v. Russia*, Европског суда за људска права, суд је стао на становишту да чак и неформална полицијска контрола може представљати ограничење права на слободу, уколико лице нема могућност да одбије поступање полицијских органа.⁹⁹ Самим тим, сматрам да се ова пресуда може посматрати и у нашем случају, јер ни код нас у пракси не долази до јасног разграничења између добровољног и обавезног позивања. И на основу тога, могу доћи до закључка да постоји ризик од „прикривеног лишења слободе“.

⁹⁸ С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2009, str. 177.

⁹⁹ *Shimovolos v. Russia*, No. 30194/09, European Court of Human Rights 21. juna 2011. godine.

Наш правни систем има доста недостатака, нарочито у погледу прецизних одредби везаних за обавезност овог овлашћења, конкретних права лица која се позивају, обавеза полиције и генерално успостављања граница поступања. Неопходно је извршити адекватне допуне закона и прецизирати конкретне ситуације, а самим тим и смањити могућност злоупотребе овог овлашћења.

4. Довођење

Довођење представља овлашћење полицијских органа које се може предузети на основу писаног налога или без писаног налога. У случају када постоји писани налог за довођење лица, тај налог мора издати надлежни правосудни или управни орган у управном поступку (налог по закључку о привођењу). У случају постојања судског налога (кривични, прекршајни...) тражи се од полицијских органа да обезбеде присуство лица, а у управном поступку се извршава налог по закључку о привођењу. Законом о полицији је прописано да се лице може довести у просторије министарства, другог надлежног органа управе или до другог места назначеног у налогу. Налог се лицу уручује пре довођења, осим у случају када постоји основана сумња да ће пружити отпор, тада му се налог уручује после довођења. Пре довођења, полицијски службеник може да прегледа лице и искористи средства за везивање приликом довођења, уколико процени да је тако нешто неопходно. А пре тога утврђује његов идентитет и уручује му налог за довођење и позива га да крене са њим и упозорава се да уколико не приступи добровољно, полицијски службеник има овлашћење да примени средство принуде. Уколико се ради о лицу за које се сумња да може пружити отпор или наудити себи, напасти полицију и слично налог му се не мора уручити, већ се одмах спроводи довођење. Пре довођења, лице има право да буде информисано о разлозима, праву на обавештење породице или других лица и праву на браниоца.

У нашем законодавству ово овлашћење можемо посматрати као меру принудног спровођења лица. Али је и Европски суд за људска права, у пресуди *Osyenko v. Ukraine*, нагласио да свако фактичко лишење слободе мора бити у складу са стандардима из члана 5 Конвенције о људским правима.¹⁰⁰ За овај суд је неважно како се мера формално зове у националном законодавству, важно је само фактичко стање.

¹⁰⁰ *Osyenko v. Ukraine*, No. 4634/04, European Court of Human Rights 9. novembar 2010. godine.

Код нас ово овлашћење фактички представља лишење слободе лица. Међутим, сматрам да законодавац термилошки није добро означио ово овлашћење, односно није у складу са његовим правним ефектима, што може умањити заштиту грађана.

Довођење представља овлашћење које се, према нашем Закону о полицији, врши у периоду од 6 до 22 часова. Међутим, уколико је неопходно ради обављања полицијских послова који не трпе одлагање (по налогу надлежног органа или уколико је у интересу поступка), довођење се може вршити и ван овог временског интервала. Може се спровести најраније шест часова пре рока назначеног у налогу, уколико се мора извршити на подручју полицијске управе на којој је затечено, а уколико се врши ван подручја полицијске управе може временски најдуже трајати 24 часа.

У налогу о довођењу се назначава и место, на које је неопходно да лице приступи. Најчешће место на које се лице доводи су просторије надлежног суда, просторије МУП-а или органа државне управе. Пре саме радње неопходно је проверити полицијску евиденцију и установити да ли постоји могућност бекства, напада или отпора које лице може пружити према полицијском службенику.

Уколико се довођење врши без писаног налога, ради се о лицима:

1. чији се идентитет мора утврдити,
2. за којим се трага,
3. које треба задржати у складу са законом,
4. која се нису одазвала позиву, а упозорена су на довођење,
5. затечена у извршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности и саслушавају се као осумњичени у складу са Закоником о кривичном поступку,
6. уколико је другим законом прописано довођење или привођење.¹⁰¹

Полицијски органи морају водити рачуна о лицима над којима спроводе ово овлашћење и о начину на који исто спроводе. Поступак који се спроводи према малолетницима подразумева њихово присуство, међутим треба обратити пажњу на који

¹⁰¹ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 83. став 1.

начин се спроводи ово овлашћење. Осим према малолетнику, посебан третман се примењује и према лицима која уживају дипломатски и конзуларни имунитет, али и према војним лицима.

Приликом довођења малолетника, неопходно је радњу спроводити да се не наруши углед истог, у цивилном оделу и службеним возилима без ознаке „полиција“, а у случају кад се доводи лице без писменог налога могуће је да га спроведу и униформисани службеници.

Уколико је потребно радњу довођења спровести над лицем које има дипломатски или конзуларни имунитет и то се сазна у току ове радње, она се аутоматски обуставља и полицијски службеници обавештавају орган који је издао налог зашто исти није реализован. Лице које има конзуларни имунитет може бити доведено само по судском налогу (наредби).

Довођење војног лица врше војна лица, осим уколико они то из неког разлога не могу да обаве. Лице се приводи у најближу војну јединицу или уколико она не постоји у полицију и о томе се без одлагања обавештава војна јединица.

Осим ових посебних категорија лица, са којима се поступа по одређеним правилима, постоје и лица према којима се ово овлашћење не спроводи: лице коме је кретање знатно отежано због болести, изнемоглости или трудноће, или се оправдано претпоставља да му се здравствено стање може на овај начин погоршати. О овим подацима се обавештава орган који је издао налог за његово довођење. Уколико се за ове разлоге сазнало у току радње, неопходно је да полицијски службеник без одлагања обавести свог непосредног руководиоца.

Може се десити да је лицу које се доводи неопходно указати медицинску помоћ, чак и у ситуацији када је за тим лицем расписана потерница, полицијски службеник мора обезбедити лицу медицинску помоћ и обавестити орган који је наложио његово довођење. Осим ове, постоји још једна специфична ситуација, када је неопходно довођење лица које се стара о другом пунолетном или малолетном лицу, пре његовог довођења се мора обавестити надлежни орган старатељства. У сваком конкретном случају, полицијски службеници су у обавези да поступају савесно и воде рачуна да не настане штета приликом извршавања ове радње.

У нашем правном систему, како би се исти побољшао, мора доћи до увођења додатних гаранција. Неопходно је да се ово овлашћење препозна као фактичко лишење слободе лица, а онда и регулисање истог ускладити са наведеним променама. Сматрам да би у супротном постоји ризик да дође до прикривеног ограничавања слободе и других злоупотреба од стране полицијских органа.

5. Задржавање лица и привремено ограничавање слободе кретања

Полицијски службеник има овлашћење да задржи свако лице за које постоји одлука надлежног суда. Закон о полицији подразумева предузимање овог овлашћења уколико је то прописано другим законом. А у случају задржавања припадника војске или БИА-е о томе се морају обавестити директор БИА-е или војна полиција.

Свако лице које се задржава, мора бити обавештено на свом матерњем језику о разлозима задржавања, мора се поучити да не мора ништа да изјављује, да ће његови најближи бити обавештени о његовом задржавању и да има право на правну помоћ браниоца. Уколико се у конкретном случају ради о страном држављанину о овој радњи се обавештава дипломатско-конзуларно представништво.

Законом је прописано задржавање лица до осам сати без одговарајуће одлуке у следећим случајевима:

1. ради спречавања кривичних дела и прекршаја,
2. проналажења и хапшења учиниоца кривичних дела и прекршаја,
3. проналажења и хапшења лица за којима се трага,
4. проналажење трагова и предмета који могу послужити као доказ у кривичном и прекршајном поступку.¹⁰²

Ова радња се назива као привремено ограничавање слободе кретања и њу могу наложити директор полиције или начелник полицијске управе. Уколико престану услови због којих је лице задржано, радња се мора прекинути, а уколико је потребно да траје више од осам сати, надлежни орган мора да донесе решење о задржавању.

¹⁰² Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 88.

Иако закон прописује правила и изузетке, уколико посматрамо и упоредимо нашу законску регулативу са праксом Европског суда за људска права, можемо доћи до закључка да они стоје на становишту да је у сваком конкретном случају, ма колико он хитан био, неопходно постојање судске одлуке, како би се ово овлашћење применило у пракси. У пресуди *Brogan and Others v. United Kingdom*, суд је заузео управо раније споменут став, да свако лишење слободе мора бити подвргнуто брзој судској контроли и да предуго задржавање лица без извођења пред суд представља повреду Конвенције о људским правима и основним слободама.¹⁰³ Из свега наведеног, може се закључити да законска дозвољеност за задржавање лица није довољна, неопходна је и њихова контрола и пропорционалност.

Уколико дође до елементарних непогода, епидемије и других сличних ситуација у којима може бити нарушена безбедност лица, директор полиције или начелник полицијске управе могу ограничити кретање лица на одређеном простору или у одређеном објекту или да се лица удаље са одређеног места/објекта.

Ово овлашћење се спроводи применом криминалистичко-тактичких радњи : потере, заседе, рације, преглед објеката и простора и блокадом саобраћајних и других површина.

Уколико сагледамо законску регулативу овог полицијског овлашћења, можемо доћи до закључка да, иако постоје одређене гаранције, пракса показује да се оне не примењују увек доследно. Сматрам да је највећи проблем, недовољно ефикасна контрола законитости задржавања, што може довести до повреде основних права грађана.

6. Прикупљање обавештења

Да би полицијски органи могли квалитетно да обављају свој посао неопходно је да благовремено прикупе потпуне и тачне податке, затим да исте обраде, користе и заштите. Осим тога, морају бити информисани о свему из домена свог рада.

¹⁰³ *Brogan and Others v. United Kingdom*, No. 11209/84, European Court of Human Rights 29. novembar 1988. godine.

Полицијски службеник може тражити обавештења од грађана у циљу спречавања, откривања кривичних дела и прекршаја, као и њихових учинилаца. Лице обавештење може дати само уколико жели добровољно и из истог разлога се не може два пута позивати. Међутим, уколико не жели да да обавештење овлашћеном полицијском службенику, може постојати санкција, уколико на овај начин врши кривично дело.

Полицијски органи, осим што добијају обавештења од грађана и на овај начин долазе до неопходних података, могу применити и своја средства и методе и непосредним опажањем доћи до одређених информација. Од грађана податке могу добити у њиховим кућама, на радном месту, у службеним просторијама или неком другом погодном месту.

Посебну групу лица, од којих се могу прибавити обавештења, представљају малолетници. Од њих се подаци могу добити само у присуству родитеља/старатеља код куће, директора школе, педагога или психолога, у школи. Како су ова лица посебно осетљива, то је категорија лица о којој се највише води рачуна.

Ово полицијско овлашћење има велики значај, из разлога што се њиме могу брзо и ефикасно прикупити информације које су неопходне за вођење неког поступка. Позитивна страна су брзина и неформалност, самим тим се мимоилазе и све процедуре. Међутим, Законом о полицији није прецизирано о којим тачно делима се прикупљају обавештења, а требало би да буде, како не би долазило до злоупотребе од стране полицијских органа. Граница између добровољности и принуде није увек јасна, самим тим, сматрам да је неопходно јачање процесних гаранција.

7.Привремено одузимање предмета

Полицијски службеник има овлашћење да одузме предмет у законом прописаним ситуацијама:

1. уколико околности случаја указују да је одређени предмет намењен за извршење кривичног дела или прекршаја, потиче или је настао као последица извршења кривичног дела или прекршаја,

2. одузимање предмета је неопходно за заштиту опште безбедности,
3. лице коме је одузета или ограничена слобода има код себе и може употребити предмет ради самоповређивања, напада или бекства,
4. уколико је прописано другим законом.¹⁰⁴

По одузивању предмета, лицу се издаје потврда о предмету који је одузет, подацима, разликама у односу на друге предмете, подацима о лицу од кога је предмет одузет, као и о лицу које га је одузело (полицијском службенику). О овим подацима постоји посебна службена евиденција.

Предмети, који се привремено одузимају, чувају се у полицијској управи која их одузима, осим ако тако нешто није могуће. Уколико је неопходно да се чувају на другом месту, неопходно је да постоји одлука надлежног суда. Са друге стране, уколико се чување спроводи у полицији, трошкове чувања сноси лице од кога је предмет одузет. И када престану разлози због којих је предмет одузет он се враћа власнику, осим уколико се ради о средствима која су опасна по живот (нпр. експлозив), јер се таква средства по налогу јавног тужиоца или другог надлежног органа уништавају и о овом поступку се сачињава службена белешка. У ситуацији када се предмет враћа лицу од кога је одузет, полицијски органи остављају рок за преузимање, који не може бити краћи од месец дана и уколико је предмет изгубио на вредности за то време, лице има право на накнаду штете.

Привремено одузимање предмета представља ограничење права својине и мора се анализирати у складу са чланом 1 Протокола бр. 1 уз Европску конвенцију о људским правима. Европски суд за људска права је у пресуди *Air Canada v. The United Kingdom* утврдио да свако задирање у имовинска права мора да задовољи критеријуме: законитости, легитимног циља и пропорционалности.¹⁰⁵ Односно, неопходно је успостављање правичне равнотеже између јавног интереса и заштите права појединаца.

¹⁰⁴ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 92. став 1.

¹⁰⁵ *Air Canada v. The United Kingdom*, No. 18465/91, European Court of Human Rights 5. маја 1995. године.

У законом прописаним ситуацијама предмет може бити продат и то уколико није за даљи поступак надлежан суд или орган управе и уколико је испуњен неки од следећих услова:

1. прети опасност од пропадања предмета или губитка његове вредности,
2. чување и одржавање тог предмета подразумева несразмерне трошкове и тешкоће,
3. или уколико лице није преузело предмет у року који му је дат, а не може бити краћи од месец дана.¹⁰⁶

Када се предмети на овај начин продају, неопходно је спровести поступак јавне лицитације. Уколико се ради о предмету од значаја за наше културно наслеђе о томе се обавештава установа надлежна за заштиту културних добара.

Уколико продаја путем јавне лицитације не успе или ако постоји опасност од пропадања предмета, предмет може бити продат и у слободној продаји. Ако купац не може да се пронађе у року од једне године, предмет се може уништити или користити као опште добро. Министар прописује употребу, продају и уништење привремено одузетих предмета. Сав приход остварен на овај начин иде у буџет Републике Србије.

Законом је регулисано ово полицијско овлашћење, међутим, у пракси се јавља проблем у погледу трајања и правне заштите у вези са применом овог овлашћења. Уколико упоредимо са немачким системом, долазимо до закључка да код њих постоје строги рокови и обавезна судска контрола, док у Републици Србији таква врста контроле изостаје или касни. Самим тим, сматрам да на овај начин може доћи до одузимања својине лицу, без адекватне правне заштите.

8.Преглед објеката, простора, документације и контрадиверзиони преглед

Полицијски службеник у ситуацији када је неопходно спречавање извршења кривичног дела, хапшења учиниоца кривичног дела или у случају поступања по дојави о присуству експлозива или друге озбиљне и непосредне опасности за људе и имовину, може извршити радњу прегледања објекта, простора или документације.

¹⁰⁶ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 94.

Контрадиверзиони преглед подразумева преглед и откривање експлозивних средстава и направа, и хемијско-биолошко-радиолошко-нуклеарни преглед. Могу се вршити редовни и ванредни контрадиверзиони прегледи објеката. Ако се сумња да може доћи до угрожавања безбедности људи и имовине сумњивим направама или предметима, тај простор се може од стране надлежних органа испразнити и уз употребу техничких средстава прегледати.

Ако током прегледа објекта полицијски службеник дође до средства или направе која може нарушити безбедност људи и имовине, може на лицу места уништити пронађено или уз помоћ надлежних органа извршити његов транспорт.

Контрадиверзиони прегледи и прегледи објеката се у пракси неретко врше без налога суда, под изговором постојања безбедносних разлога. Међутим, у европским државама ове мере и њихово предузимање су детаљније регулисане и подложне су строгој судској контроли. Самим тим, мислим да би требало разграничити у нашем законодавству превентивни преглед од претреса и регулисати их другачије, како не би дошло до заобилажења процесних гаранција.

У складу са ситуацијом, дирекција полиције може надлежним државним органима издавати упутства за поступање. А у ситуацијама прегледа просторија/објекта, полицијски службеници могу захтевати од надлежних органа да изврше надзор и мере из своје надлежности. У овим радњама се огледа важност сарадње полицијских органа са другим државним органима, нарочито правосудним, у вршењу својих овлашћења.

Ово полицијско овлашћење представља специфичан облик полицијског надзора, који се примењује у превентивне сврхе, као што је и у закону наведено, у случају постојања безбедносних претњи. Међутим, примена овог овлашћења би се могла посматрати као нарушавање приватности лица и управо ово питање је покренуто и пред Европским судом за људска права, у пресуди *Chappell v. United Kingdom*, у којој је суд разматрао питање законитости инспекцијског уласка и прегледа пословних просторија, са освртом на то да ове радње представљају мешање у право на приватност из члана 8 Конвенције о људским правима.¹⁰⁷

¹⁰⁷ *Chappell v. United Kingdom*, No. 10461/83, European Court of Human Rights 30. marta 1989. godine.

9. Зауостављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава

Полицијски органи и њихови службеници, као извршиоци, имају овлашћење за зауостављање и преглед лица, предмета и саобраћајних средстава ако лице треба довести или је тако нешто неопходно због проналаска предмета подобних за напад или самоповређивање или се предузимају мере тражења лица или предмета или ако се предузимају друге радње прописане Законом о кривичном поступку.

У моменту када је лице зауостављено мора бити и обавештено о прегледу и разлозима зашто се исти врши. Преглед лица подразумева преглед одеће и обуће, док преглед предмета обухвата све предмете у његовој непосредној близини или пак оних које превози по нечијем налогу. Преглед саобраћајног средства подразумева преглед свих отворених и затворених простора саобраћајног средства. Приликом прегледа, полицијски службеници су овлашћени на коришћење службеног пса и техничких средстава. Преглед мора вршити лице истог пола, осим у хитним ситуацијама, ради одузимања предмета за која постоји опасност по безбедност лица. Поред ових овлашћења, полицијски службеник може задржати лице до шест часова, уколико постоји сумња да поседује предмете који се могу искористити као доказ у кривичном или прекршајном поступку.

Приликом вршења овог овлашћења, полицијски службеник може принудно отворити саобраћајно средство или предмет лица над којим се спроводи ово овлашћење.

Ово овлашћење представљаса једне стране благу меру, а са друге стране формални претрес. Европски суд за људска права је, у пресуди *Gillian and Quinton v. United Kingdom*, указао да чак и површинске контроле могу задирати у право на приватност, уколико не постоје тачни критеријуми на основу којих полицијски органи поступају. Уколико не постоји објашњење разлога за преглед, ово овлашћење је недопустиво.¹⁰⁸

У нашем праву је неопходно, као што сам већ нагласила, јасно разграничити појмове прегледа и претреса, нарочито у пракси, како не би долазило до заобилажења строжијих процедуралних гаранција. Мислим да је ово једно од нормативно

¹⁰⁸ *Gilian and Quinton v. United Kingdom*, No. 4158/05, European Court of Human Rights 12. januara 2010. godine.

најосетљивијих овлашћења, јер уколико не постоји адекватна контрола у његовој примени, лако може доћи до злоупотребе од стране службеника.

10.Обезбеђење и преглед места догађаја

Полицијски службеник је овлашћен да у ситуацијама када сазна за прекршај, кривично дело или други догађај, за који је неопходно извршити увиђај, изврши реконструкцију догађаја и разјашњење чињеница, примени криминалистичко тактичке и форензичке методе и средства и дође до одређених закључака, пре него што случају приступи овлашћено лице надлежног органа.

Како би се заштитили предмети који могу бити докази у конкретном кривичном или прекршајном поступку или на основу којих учинилац дела може бити пронађен, полицијски органи могу извршити преглед места догађаја. Приликом вршења ове радње морају водити рачуна да не угрозе сам поступак и не наруше место догађаја. Полицијски службеник мора без одлагања да обавести руководиоца о месту догађаја. Након доласка истражног судије, он му подноси усмени извештај о самом догађају, као и чињеницама на месту догађаја, али и о предузетим радњама и променама. Осим усменог извештаја, полицијски службеник који је обезбеђивао место догађаја има обавезу подношења и писменог извештаја, који представља део увиђајне документације.

Све до окончања прегледа, полицијски службеници, могу задржати лице (најдуже шест сати). А како би се заштитила жртва кривичног дела, односно оштећени у прекршајном поступку, могуће је забранити снимање.

Као што је у закону већ наглашено, обезбеђење и преглед места догађаја представља једно од кључних полицијских овлашћења у погледу очувања доказа и ефикасног вођења кривичног поступка. Европски суд за људска права је у пресуди *McKerr v. United Kingdom* истакао обавезу државе да спроведе ефикасну истрагу, али и адекватно обезбеђење места догађаја.¹⁰⁹ Што нам заправо указује на то колико је ово овлашћење заправо битно применити и спровести адекватно.

¹⁰⁹ *McKerr v. United Kingdom*, No. 28883/95, European Court of Human Rights 4. маја 2001. године.

У наше законодавству, примена овог овлашћења има оперативни значај, међутим, може довести до ограничавања права трећих лица, као што је приступ имовини и сл. Европски стандарди налажу постојање баланса између заштите права грађана и ефикасности истраге. Самим тим, сматрам да је у нашем правном систему неопходно прецизније дефинисати границе овог овлашћења, како би се избегла злоупотреба и прекомерна ограничења.

11. Употреба туђег саобраћајног средства и средства везе

У ситуацијама када је неопходно хитно предузимање радње ради хватања учиниоца кривичног дела или прекршаја или је потребно превозење повређеног лица у најближу здравствену установу, полицијски службеници су овлашћени на послуживање саобраћајног средства и средства везе физичког или правног лица.

Приликом примене овог овлашћења, полицијски службеник има обавезу да лицу саопшти разлоге предузимања ове радње, као и да му покаже службену легитимацију и службену значку.

Наравно, власник превозног средства или средства везе има право на накнаду трошкова и накнаду штете, уколико она настане приликом употребе. Та вредност не сме бити нижа од тржишне.

Ово овлашћење спада у помоћна овлашћења полиције, у односу на сва друга напред наведена, јер оно само доприноси извршењу задатака, није директно усмерено ка извршењу истих. Оно није директно везано за власника саобраћајног средства, већ за починиоца неког дела, то је још један разлог зашто се може назначити као „помоћно“. Применом овог овлашћења заправо почиње извршавање неког задатка, не завршава се њиме. Међутим, уколико се власник противи, полицијски службеник је овлашћен да примени средство принуде. Полицијски службеник је у обавези да се определи за оно

саобраћајно средство које затекне на лицу места, осим у случају када таквог средства нема, тада се може обратити најближем грађанину, органу или организацији.¹¹⁰

Као и код других овлашћења, постоје изузетне ситуације, у погледу овог овлашћења изузетак су саобраћајна средства Војске Србије и дипломатско контуларних представништа. Уколико је потребно употребити такво возило, мора постојати одобрење Војске или представништва, без обзира на све разлоге и услове у којима се службеник затекао.

Након предузимања овог овлашћења, полицијски службеник издаје потврду о коришћењу средства и времену употребе. У потврди се наводи и пређена километража и штета, уколико је настала приликом употребе, а након издавања исте, власник саобраћајног средства се поучава о праву на накнаду трошкова и евентуалне штете проузроковане употребом средства.

Ово овлашћење представља класичан пример законски омогућене интервенције полицијских органа ради заштите јавног интереса. Међутим, том интервенцијом се заправо задире у приватну сферу. Самим тим, ова мера с једне стране има велики оперативни значај, док са друге стране њени услови примене нису законом прецизирани, што може довести до арбитратности и злоупотребе. У овом случају није проблем само у формалном овлашћењу, него и у недостатку контроле над њим и недостатку ефективних механизма накнаде штете, па онда доводимо у питање постојање баланса између заштите права на приватност и својине са једне стране и ефикасности поступања са друге.

Ово овлашћење директно задире у право својине и приватности, и у случају *Iatridis protiv Grčke* је Европски суд за људска права разматрао незаконито коришћење имовине од стране државних органа. У овом конкретном случају се није радило о хитној мери, а полицијски органи су се тако понели. Самим тим, суд је утврдио постојање повреде члана 1 Протокола бр. 1 и нагласио да свака употреба туђе имовине од стране државе мора бити законски основана, у јавном интересу и пропорционална. И ово се директно односи и на овлашћење употребе туђег саобраћајног средства и

¹¹⁰ С. Милетић, С. Југовић, Право унутрашњих послова, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2009, str.197.

средства везе, без претходне сагласности власника.¹¹¹ У националним системима многих замаља, укључујући и нашу, законска формулација овог овлашћења је широка и недовољно прецизна, што може довести до прекомерног мешања у имовинска права грађана без јасних критеријума или адекватне накнаде штете. Самим тим, као и код других овлашћења полиције, долазимо до закључка да је потребна корекција и допуна закона, како би се успоставио бољи систем, са јаснијим органичењима.

12. Пријем пријава о учињеном кривичном делу

За кривично дело за које је законом прописано гоњење по службеној дужности, полицијски службеник има обавезу да прими пријаву. Пријаву може примити у писаном облику или усмено. У случају да се усмено прими пријава, неопходно је да полицијски службеник сачини записник о пријему изјаве (пријава настала у просторијама МУП-а) или службену белешку (пријава настала ван просторија МУП-а). Записник о пријему усмене пријаве ће се прочитати подносиоцу исте, унеће се примедбе ако постоје и након тога ће се закључити. Записник морају потписати полицијски службеник, подносилац пријаве и записничар. На захтев подносиоца, полицијски службеник му мора издати потврду да је пријаву примио.

Ако при подношењу кривичне пријаве или увиђаја полицијски службеник установи да тај конкретни догађај нема обележје кривичног дела или се за то дело гоњење спроводи по приватној тужби, овлашћено службено лице обавештава оштећеног о томе и пружа му правну поуку.

Уколико се за неко кривично дело гони по приватној тужби, али полицијски службеник прими пријаву о том делу и починилац истог је познат, о томе обавештава оштећеног. Полицијски службеник у погледу ових дела може поступати ради утврђивања идентитета учиниоца, али само на основу писаног захтева оштећеног или другог лица овлашћеног за покретање поступка по приватној тужби. Овакво поступање је омогућено, јер оштећени није овлашћен на многобројне радње, које су неопходне

¹¹¹ *Iatridis v. Grčke*, No. 31107/96, European Court of Human Rights 25. marta 1999. godine.

ради установљивања тачног идентитета учиниоца дела. Изузетак у овом случају постоји само у погледу основа сумње да је учињено кривично дело против части и угледа.¹¹²

Када се утврди да постоје основи сумње да је малолетно, млађе пунолетно лице или дете учинилац кривичног дела, дужан је да предузме неодложне мере и даље поступање захтева од полицијског службеника посебно оспособљеног за рад са малолетницима. На овакав начин се поступа и када се неко од ових лица појави у улози оштећеног.

Пријем пријава о учињеном кривичном делу је полицијско овлашћење које се јавља у најранијој фази сваког поступка, јер тада полицијски органи утврђују да ли се за дело гони по службеној дужности или по приватној тужби, да ли се уопште ради о кривичном делу и сл. Европски суд за људска права је у пресуди *Gäfgen v. Germany* разматрао на који начин је полиција прикупљала податке од лица у току поступка и дошли су до закључка да је признање изнуђено претњом. Утврдили су постојање повреде члана 3, односно повреду забране нечовечног поступања, и нагласили да употреба таквих изјава директно или индиректно доводи у питање правичност поступка.¹¹³ Ова пресуда нас доводи до тога да будемо свесни да и у тој најранијој фази разговора са полицијом морају постојати пуне процесне гаранције.

Ова најранија фаза сваког кривичног поступка, омогућава полицијским органима да формирају доказну основу, без надзора и утицаја суда и тужилаштва. Међутим, горе споменутом пресудом је постављен стандард, на основу кога свака радња полиције мора бити у складу са заштитом људских права, без обзира колико она била формална. На тај начин се смањују злоупотребе овлашћења од стране полицијских службеника.

13. Јавно расписивање награде

У законом прописаним ситуацијама полиција је овлашћена за расписивање награде за дато обавештење ради:

1. откривања и хапшења лица које је учинило кривично дело са тежом последицом,
2. проналажења несталога лица,

¹¹² С. Милетић, С. Југовић, Право унутрашњих послова, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2009, str.198.

¹¹³ *Gäfgen v. Germany*, No. 22978/05, European Court of Human Rights 1. juna 2010. godine.

3. разрешавања других случајева када су таква обавештења неопходна.

Награда се може расписати у средствима јавног информисања или на други адекватан начин. На ову награду нема право лице које је дало обавештење на основу кога је награда расписана, као ни полицијски службеници и чланови њихових породица.

Висина награде се процењује у сваком конкретном случају и зависи од дела које је извршено, а утврђује се од стране директора полиције уз одобрење министра. Износ варира од дела за које је прописана казна затвора од осам година, до дела за које је прописана казна затвора до 40 година. Награда се јавно објављује. Уколико се расписаном наградом не постигне очекивани ефекат, директор полиције може предложити министру да се распише награда у већем износу.

У појединим ситуацијама, које могу нанети штету лицу које прима награду, подаци о том лицу могу спадати у службену тајну и у овом случају долази до примене мере прикривања идентитета примаоца награде.

Када се јавно распише награда долази до објављивања података о појединцу, као и о ситуацији због које се исти тражи. Међутим, Европски суд за људска права стоји на становишту да ово овлашћење у појединим случајевима може представљати повреду претпоставке невиности, као у случају доношења пресуде у поступку *Alenet de Ribemont v. France*, у којој се баш ова констатација наводи. У конкретном случају, суд је сматрао да је дошло до повреде члана 6 Европске конвенције о људским правим и основним слободама.¹¹⁴

Ово овлашћење је формално дозвољено, међутим, потребно је водити рачуна о заштити људских права приликом његове примене, јер може доћи до нарушавања претпоставке невиности, нарушавања угледа лица, а осим тога, може утицати и на суд.

¹¹⁴ *Alenet de Ribemont v. France*, No. 15175/89, European Court of Human Rights 10. februara 1995.

14. Утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци

Када полицијски службеник посумња на присуство алкохола или психоактивних супстанци у организму учиниоца кривичног дела или прекршаја, има овлашћење да га тестира одговарајућим средствима (дрога тест, алкометар). Уколико се не може извршити тестирање на лицу места, службеник лице може спровести до одговарајуће здравствене установе. Лице које полицијски службеник жели да тестира има обавезу да се истом подвргне, али уколико није задовољан резултатима које покажу ова средства, може тражити тестирање крви или других телесних материја у одговарајућој здравственој установи, о свом трошку. Здравствена установа мора бити референтна или се анализе спроводе у акредитованој лабораторији Министарства, а сва испитивања се морају вршити у складу са законом.

У случају када је неопходно применити ово полицијско овлашћење, неопходно је да се оно спроведе стручно, без притиска на лице, уз одговарајућу процедуру, уз адекватну употребу техничких средстава, без злоупотребе података и сл. Ово овлашћење је најмање спорно и има велики значај, међутим, у пракси се често дешавају неправилности и самим тим, докази се не могу применити у поступку.

15. Вршење безбедносних провера

Безбедносна провера подразумева примену мера и радњи којима се утврђује да ли у конкретном случају постоје или не постоје безбедносне сметње. Док безбедносна сметња представља чињеницу која лицу онемогућава рад у појединим институцијама, Министарству, или на рад и оспособљавање за рад у полицији или другом органу на основу посебног закона.

Овлашћење за безбедносну проверу у пракси имају полицијски органи, као управни органи, али и службе безбедности. У нашој земљи се примењује традиционални модел безбедносног проверавања, који се баш и не уклапа са стандардима везаним за поштовање основних људских права, прописима за заштиту података о личности и другим прописима међународне заједнице. Активности, мере и сама организација безбедносне провере нису законски регулисани, међутим постоје одредбе које

омогућавају полицијским органима и службама безбедности да врше проверу одређених лица, из разлога државне безбедности и очувања јавног интереса.¹¹⁵

Полицијски службеник је овлашћен да врши безбедносну проверу следећих лица:

- 1) кандидата за пријем у радни однос у Министарство;
- 2) кандидата за основну полицијску обуку и обуку ватрогасно-спасилачких јединица;
- 3) кандидата за упис студената на високошколску установу за потребе полицијског образовања;
- 4) за запослене у Министарству;
- 5) за пријем у радни однос у другим државним органима, у складу са прописима који уређују ту област, и на захтев тог органа;
- 6) кандидата за обављање послова детективске делатности или службеника обезбеђења,
- 7) кандидата за држање и ношење оружја;
- 8) којима се одобрава приступ одређеним објектима, односно местима под посебном безбедносном заштитом или која станују, раде или бораве по другом основу у непосредном окружењу лица која се безбедносно штите;
- 9) у другим законом прописаним ситуацијама (посебним законом).¹¹⁶

Захтев за вршење безбедносне провере може поднети државни орган или друго лице, које има овлашћење за обраду тих података. Полицијски службеник приликом вршења безбедносне провере може да примењује сва овлашћења прописана Законом о полицији.

Подаци који се прикупљају на овај начин имају одређени степен тајности, у складу са прописима који регулишу ову област. О тим подацима се сачињавају службене

¹¹⁵ Љ. Стајић, Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2008, стр. 195.

¹¹⁶ Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 102.

евиденције и обрађују подаци у области унутрашњих послова. Полицијски службеник сачињава извештај о спроведеној безбедносној провери лица, а њу мора оверити његов руководилац. Овај извештај садржи податке којима се утврђује тачност података из Упитника, који је лице претходно попунило. Али садржи и друге податке који су од значаја за утврђивање да ли постоји безбедносна сметња у конкретном случају или не.

Безбедносну проверу можемо посматрати процес који представља скуп одговарајућих правних прописа, етичких кодекса, безбедносних процена (безбедносних, контраобавештајних, криминалистичких, полицијских, обавештајних служби, агенција и др.) и методике рада органа.¹¹⁷

Безбедносну проверу могу вршити, како сам већ нагласила, и полицијски органи и службе безбедности, методе и технике које се примењују могу бити различите, али сврха је иста, утврђивање (не)постојања безбедносне сметње. Чак и једна од најозбиљнијих служби безбедности МИБ на свом сајту напомиње безбедносну проверу који лица морају да прођу како би се утврдило да ли су подобни за рад у служби, јер је заштита државе и њене безбедности на првом месту.¹¹⁸

На основу свега наведеног, можемо доћи до закључка да је безбедносна провера веома важно полицијско овлашћење, без кога горе наведене службе не би могле да функционишу, а држава и њена сигурност биле би у великој опасности.

16. Полиграфско тестирање

Да би се ово овлашћење применило, неопходно је да лице које пружа обавештење полицијском органу пристане на то и да да писану сагласност. Међутим, могуће је и да само лице тражи полиграфско тестирање, како би његов исказ био меродавнији. Писана сагласност гласи: „Прихватам примену полиграфа“ и дата је у форми изјаве. Полицијски службеници лице упознају са радом уређаја, разлoзима због којих се лица не подвргавају тестирању без обзира на сагласност, о томе да није дужан да се истом

¹¹⁷ I. Johnstone, Dilemmas of robust peace operations, Annual Review of Global Peace Operations, Boulder, Lynne Reiner, 2006.

¹¹⁸ <https://www.sis.gov.uk/>

подвргне и тек након тога се приступа тестирању. Лице има могућност у сваком тренутку да одустане од тестирања и овлашћено лице, које га спроводи, мора да испоштује одлуку и прекине тестирање. Наравно, овај податак се уноси у записник о полиграфском испитивању.

Постоје лица, која се не могу полиграфски тестирати, као што су:

1. лица под утицајем алкохола и/или опојних дрога,
2. лица са срчаним обољењима или респираторним сметњама,
3. лица у стресном стању,
4. лица која узимају лекове за смирење,
5. лица која показују знакове психичке поремећености или болести,
6. лице које осећа интензиван физички бол,
7. трудница или породиља.¹¹⁹

Полиграфски испитивач је полицијски службеник који је оспособљен за полиграфско испитивање и само он га може обавити. Уколико постоје технички услови, дозволиће се браниоцу тестираног да присуствује тестирању или из друге просторије путем посебних огледала или затвореног система за снимање и пренос слике и звука.

Полиграф се не може у пракси посматрати као релевантан доказ уколико је и једини доказ, јер може доћи до неправилности. Односно, пракса је показала да постоје механизми да се избегне истина, чак и пред ових уређајем. А са друге стране, постоје они који су избегли процесуирање, иако су пали на полиграфу. Тужилаштво за организовани криминал је 2014. године, у истрази која се водила против директора Директората за инспекцију рада, саслушало заменика тадашњег директора БИА-е Драгољуба Марковића, који полиграф није успешно прошао, односно „пао“ је полиграфско тестирање. Међутим, иако је саслушан у својству грађанина, ова чињеница везана за полиграфско тестирање ни на који начин није утицала на њега, али

¹¹⁹ С. Милетић, С. Југовић, Право унутрашњих послова, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2009, str. 200.

ни на ову службу безбедности. О овом случају су писали сви медији у држави, али ни он ни БИА се нису званично обратили јавности, нити дали адекватно образложење.¹²⁰ Самим тим, долазим до закључка да је полиграфско тестирање погодно и корисно само уколико постоје докази који додатно поткрепљују конкретну ситуацију.

17. Употреба средства принуде

Средства принуде се користе од стране полицијских службеника, само у складу са законом и када је неопходно. Уколико се циљ не може постићи употребом неког другог полицијског овлашћења, полицијски службеник је тек тада овлашћен за употребу овог средства. Употреба средства принуде подразумева примену силе усмерену на појединца или објекат, са циљем да се примора на поштовање одредби закона или других прописа.

Закон о полицији прописује поступање полицијских службеника, таксативно наводи средства принуде као и принципе по којима они морају поступати: законитост, супсидијарност, сразмерност, професионализам и сарадња. Полицијски службеник, приликом вршења овог овлашћења мора лицима да пружи једнаку заштиту, без дискриминације по било ком основу, да поступа једнако према свима, хумано, поштујући част, углед и достојанство сваког лица.

Ово полицијско овлашћење према Закону о полицији имају само полицијски службеници, међутим, осим њих ово овлашћење могу примењивати и општинска полиција (по узору на ЕУ), приватни сектор безбедности у законом прописаним ситуацијама, припадници Правосудне гарде (Управа за извршење кривичних санкција Министарства правде) у складу са послом који обављају и сл. Веома је важно уочити да примена овог овлашћења подразумева постојање ризика, јер утиче на физички и ментални интегритет, али може имати утицај и на живот лица према коме се употребљава.¹²¹

¹²⁰ <https://www.rts.rs/vesti/hronika/1560616/zamenik-direktora-bia-nije-prosao-poligraf.html>

¹²¹ Ж. Никач, Б. Лештанин, Нови Закон о полицији и примена средстава принуде. У: Војно дело, вол. 69, 2017, 191-209.

Средства принуде у складу са Законом о полицији су:

1. физичка снага;
2. распршивач са надражујућим средством;
3. електромагнетна средства;
4. службена палица;
5. средство за везивање;
6. специјална возила;
7. службени пси;
8. службени коњи;
9. средства за запречавање;
10. уређаји за избацивање млазева воде;
11. хемијска средства;
12. посебне врсте оружја и средстава;
13. ватрено оружје.¹²²

Напред наведена средства, полицијски службеници могу применити само уколико на други начин не могу да изврше задатак или уколико је ова мера сразмерна опасности која прети неком добру. Приликом реализације овог овлашћења, сваки службеник има обавезу да поступа на начин и са средством са којим ће настати најмање штетне последице. Сви полицијски службеници похађају одговарајућу обуку, како би могли да примене ова средства.

Сваки представник полицијског органа пре предузимања ове радње и примене неког од средстава принуде, мора прво да упозори лице, па тек онда да исто примени. А осим тога, мора да води рачуна о последицама, да материјална и правна штета буде најмања могућа и у сразмери са опасношћу и да се касније не доводи у питање радња која је

¹²² Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018, чл. 105. став 1.

предузета. Законом о полицији су прописани услови примене, као и ограничења, за свако од средстава принуде.

Ово овлашћење се може применити, не само према појединцу, већ и према групи. Полицијски службеник може издати наређење групи да се разиђе, уколико се иста противправно окупила или се тако понаша или својим понашањем може да изазове насиље или наруши јавни ред.

Уколико ова лица не поступе по наређењу, полицијски службеници су овлашћени да примене средства принуде, као што су: физичка снага, електромагнетна средства, сслужбене палице, службена возила, службени пси, хемијска средства и сл. Међутим, ово овлашћење имају само уколико добију наредбу начелника полицијске управе или службеника кога је начелник овластио. Само изузетно, ова наредба може бити у усменој форми, и то због разлога хитности.

Код овог овлашћења имамо посебно ограничење, јер последице које могу наступити његовом реализацијом су драстичније у односу на друга овлашћења. Средства принуде, као што је физичка сила, не могу се применити над лицима млађим од 14 година, болесним и изнемоглим лицима, тешким инвалидима и трудницама (уколико упозоре на исту или је она видљива). Међутим, у изузетним ситуацијама, када неко од напред наведених лица ватреним оружјем, оруђем или другим предметом угрожава живот неког лица, према истима се могу применити средства принуде.

Нека од најзначајнијих и најчешће примењених средстава принуде су: физичка снага, службена палица, средства за везивање, хемијска средства, ватрено оружје и др.

Према лицу, које својим понашањем онемогућава извршавање полицијских послова или напада полицијског службеника, који обезбеђује неко лице или објекат, може се применити физичка снага, као средство принуде. Ово средство принуде је вештина одбране или напада, који подразумева примену захвата, бацања, ударца или друге вештине којом се лице приморава на одређено понашање и послушност службеника. Међутим, физичка снага се примењује само до момента када престаје отпор лица.

Службена палица је средство принуде, које има право да употреби сваки полицијски службеник, али само уколико примена физичке снаге није постигла

одговарајући ефекат. Она се не сме користити ради наношења ударада у пределу главе, врата, кичменог стуба, грудног коша, трбушног зида, гениталија и зглобова, сем у случају када се ради о крајњој мери.¹²³ Ово овлашћење се не примењује према лицима млађим од 14 година, болесним и изнемоглим лицима, тешким инвалидима и трудницама, осим уколико неко од ових лица ватреним оружјем, оруђем или другим опасним предметом угрожава живот неког лица. Не примењује се ни према лицу које пружа пасивни отпор.

Под средствима за везивање, подразумевају се: службене лисице, пластичне затеге и друга слична средства. Иста се употребљавају ради: спречавања отпора лица или одбијања напада усмереног ка службеном лицу, спречавања бекства, онемогућавања самоповређивања или повређивања другог лица. У овом случају се врши везивање руку лица, напред или иза леђа. Ограничења су иста као код употребе службене палице, осим у погледу пасивног отпора. Приликом коришћења овог средства, не настају непотребне телесне повреде лица, већ се само ограничава његова покретљивост.

У хемијска средства, за која полиција има овлашћења да их користи, на првом месту спада сузавцац за краткотрајну употребу, који не оставља психо-физичке и друге здравствене последице. Међутим, користе се и друга хемијска средства (материје), блажег дејства од сузавца. Могу се користити у различитим облицима: спреј дозе, ампуле, таблете или направе за употребу сузавца. Поред тога, постоји хемијско оружје, хемијске пушке, пиштољи и друга средства намењена за распршивање хемијске материје. Сва ова средства се користе у ситуацијама када је потребно одбити напад или савладати отпор, ради постизања циља који се другим средствима принуде не може постићи. Међутим, уколико се користи у близини дечијих или старачких установа, болница, школа и прометних саобраћајница, морају се предузети посебне мере. Избегава се угрожавање живота људи. Како би се применило ово средство принуде, неопходно је одобрење директора полиције или старешине кога директор овласти, осим у случају промене сузавца (спреј доза). У случајевима отмица, терористичких напада и сличних ситуација, полицијски службеник може и самостално да процени и примени ово овлашћење.

¹²³ С. Милетић, С. Југовић, Право унутрашњих послова, Криминалистичко - полицијска академија, Београд, 2009, стр. 207.

Законом су тачно прописане ситуације у којима полицијски службеник може да примени ватрено оружје, а као предуслов се тражи да се другим средством принуде не може постићи одговарајући ефекат. Ватрено оружје се може применити ради: заштите живота људи, спречавања бекства лица затченог у извршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности (прописана казна затвора 10 година или тежа), спречавања бекства лица законито лишеног слободе или је за његово лишавање слободе издат налог због извршења дела за које се гони по службеној дужности, одбијања од себе непосредног напада којим се угоржава живот (напада ватреним оружјем), одбијања напада на објекат или лице које обезбеђује (у случају непосредне опасности по живот).

Према закону, полицијски службеник који намерава да употреби ватрено оружје, мора ову радњу лицу и да најави, а након тога има овлашћење да пуца у ваздух, као знак упозорења да ће стварно употребити ово средство принуде. Уколико би се на овај начин угрозио живот других лица, ово овлашћење се не сме применити, осим у напред наведених пет ситуација. Према малолетнику се ово овлашћење не примењује, осим уколико је то једини начин за одбрану од непосредног напада или опасности.

У упореднопраним системима се све чешће ово средство употребљава без објашњења његове примене, а главни разлог за то јесте повећање стопе криминалитета у целом свету. Када се полицијски службеници нађу у ситуацијама, као што је спасавање талаца, немају другу могућност него да употребе ватрено оружје, а као крајњи исход јавља се смрт отмицара у овом конкретном случају, али у неком другом може бити било који други учинилац кривичног дела. Законодавци зазиру од регулисања ове ситуације, да ли се плаше јавног мњења или су пак у питању политички разлози, то су већ нека друга питања, али без обзира на то, ова идеја полако продире у законска решења појединих земаља.

У погледу примене овог овлашћења неопходно је поштовати не само домаће прописе, већ и међународне акте. Осим тога, неопходно је да се донесу додатни правилници везано за ову област, како би употпунили законску регулативу овог института. Осим свега наведеног, сматрам да је неопходно појачати контролу суда над полицијским органима, јер се на овај начин могу повредити основна права човека гарантована не само Уставом и законом, већ и међународним актима. Ово је једно од најважнијих овлашћења и приликом његове примене треба највише водити рачуна.

VI. ZAKЉUЧNA RAZMATRAЊA

Полицијска овлашћења се у правним системима нормирају као правно дозвољена одступања од општег режима слободе поступања грађана, због чега њихова примена захтева посебно висок степен правне прецизности и институционалне контроле. Иако важећи законодавни оквир полицијска овлашћења уређује као систем јасно дефинисаних надлежности, анализа нам указује на то да поједине законске одредбе остављају простор за широко тумачење у пракси. Самим тим, сматрам да таква нормативна неодређеност, нарочито код овлашћења која непосредно задиру у личну слободу и интегритет грађана, може довести до неуједначене примене права и нарушавања принципа правне сигуности. Овакви недостаци не произилазе нужно из недостатка норми, већ из њихове недовољне прецизности и недовољно разрађених критеријума за примену. Ми не можемо рећи да полицијска овлашћења нису законски регулисана, али је свакако неопходно извршити одређене допуне и измене, ради прецизирања и лакше примене истих у пракси. Уколико постоји много правних празнина, постоји и већа могућност за различитост у тумачењу, а самим тим и до неуједначене праксе. На основу свега тога, долазимо до закључка да је неопходно прецизније уредити област полицијских овлашћења.

У погледу примене полицијских овлашћења посебно се указује на принцип сразмерности, иако нормативно препознат као основно ограничење полицијског поступања, у пракси често остаје на нивоу опште правне формуле. Изостанак јасних законских смерница за његову конкретизацију отежава *ex post* контролу полицијског поступања и умањује делотворност судске заштите. Тиме се отвара питање да ли се постојећи нормативни оквир у потпуности прилагођава захтевима савременог стандарда заштите људских права? Можемо рећи да је одговор негативан, јер у недостатку прецизних норми, које упућују на адекватну примену закона, ни принцип сразмерности, а ни заштита људских права се не може адекватно пружити грађанима. У недостатку законских одредби, видели смо да је остављена могућност полицијским службеницима, да у сваком конкретном случају изаберу овлашћење које ће да примене. Сматрам да то није најбоље решење, јер су у том случају грађани ти који

сносе највеће последице. Законом треба прецизирати у којој ситуацији које овлашћење тачно применити.

Осим проблема који се односе на законску регулативу, постоје и проблеми који се односе на надзор над применом полицијских овлашћења од стране полицијских службеника. Формално постоје различити облици надзора, али њихова стварна ефикасност зависи од степена институционалне независности и транспарентности. Како су сви ови органи међусобно повезани и зависни, долазим до закључка да је потребно појачати судску и генерално спољну контролу, у ситуацијама у којима полицијска овлашћења производе непосредне и озбиљне последице по права грађана, како би се спречило да дискреционо одлучивање прерасте у фактичко нормирање полицијског поступања. Најбоље решење у вези са надзором и контролом над радом полицијских органа било би стварање неутралног органа који би вршио контролу полицијских органа, нарочито приликом примене средстава принуде.

Овај мастер рад указује значај даљег развоја нормативног уређења полицијских овлашћења у Републици Србији. Он упућује на потребу за већом прецизношћу законских норми, јаснијем дефинисању критеријума за примену овлашћења и јачању делотворних механизма контроле. Само таквим приступом полицијска овлашћења могу у потпуности остварити своју сврху као легитимно средство заштите јавног поретка, а не као потенцијални извор правне несигурности и нарушавања основних права и слобода грађана.

Осим анализе нашег правног система у погледу врсте полицијских овлашћења, овај рад, методом анализе и упоређивања указује и на начин регулисања полицијских овлашћења у другим правним системима, како оним сродним нашем, тако и оним потпуно супротним. Долазимо до сличних закључака у погледу већине истражених држава, бар у овој области, јер су слични принципи који се примењују, ограничења, као и врсте овлашћења које постоје у свим овим системима. Још једна сличност се огледа у надзору који постоји над извршавањем ових овлашћења, који није у довољној мери регулисан и установљен.

У погледу упоредноправних система, можемо доћи до закључка да су нам најсличније оне државе са којима смо до пре пар деценија били у заједници, односно

бивше чланице СФРЈ, док су нам најмање сличне земље англосаксонског правног система, који се заснива на потпуно другачијим принципима.

VII. ЛИТЕРАТУРА

1. Agarov A. B., *The Postulates of German Police Law, Actual Problems of Russian Law*, vol. 20, br. 9, 2025.
2. Bayley D. H., *Patterns of Policing: A Comparative International Analysis*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1990.
3. Богдановић Б., *Два века полиције у Србији*. Београд, Министарство унутрашњих послова, 2002.
4. Дапчевић Марковић Љиљана, *Статус полицијских службеника и европски стандарди*, *Правни живот*, бр. 10, 2007.
5. Feltes T., *World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems – second edition* (ed. Georg Thomas Kurian), Detroit – New York, 2006.
6. Feltes T., Marquardt U., Schwarz S., *Policing in Germany: Developments in the Last 20 Years*. In Meško, G. et al. (eds.), *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe*, Springer Science+Business Media New York, 2013.
7. Јаковљевић Снежана, *Неке карактеристике настанка и развоја управног права у Србији*, *Архив за правне и друштвене науке*, бр. 4, 2000.
8. Johnstone I, *Dilemmas of robust peace operations*, *Annual Review of Global Peace Operations*, Boulder, Lynne Reiner, 2006.
9. Југовић Сретен, *Обележја управних овлашћења полиције – полицијских овлашћења*, *Наука безбеднос полиција*, Београд, Год. 13, број 2, 2008.
10. Lisker, H., Denninger, E.: *Handbuch des Polizeirechts*, Munchen, 1992; Gusy, C.: *Polizeirecht*, Tubingen, 1994.
11. Lobnikar B., Meško G., *Perception of police corruption and the level of integrity among Slovenian police officers*, *Police Practice and Research*, 16(4), 2015.
12. Марковић Ратко, *Управно право*, Београд, 2002.

13. Mawby, R. I., Comparative policing issues: The British and American experience in international perspective, London: Unwin Hyman, 1990.
14. Михајловић Д., Службе за унутрашњу контролу полиције, кратак упоредно-правни приказ, Безбедност, 3/2007.
15. Милетић С., Полицијско право, Београд, Полицијска академија, 2003.
16. Милетић Слободан, Југовић Сретен, Право унутрашњих послова, Београд, Криминалистичко - полицијска академија, 2009.
17. Милосављевић Б., Наука о полицији, Београд, Београд: Полицијска академија, 1997.
18. Модич М., Лобникар Б., Двојмоч М., Полицијска активност у Словенији: анализа процеса трансформације, плурализације и приватизације. Конзерваторске студије, 16(3), 2014.
19. Нешковић С., Безбедност и реформе у Србији, Београд, Институт за политичке студије, 2006.
20. Newburn T., Understanding and preventing police corruption: Lessons from the literature, London: Home office policing and reducing crime unit, 1999, Police Research Series. Paper 110.
21. Никач Ж., Концепт полиције у заједници и почетна искуства у Србији, Београд, 2012.
22. Никач Ж., Лештанин Б., Нови Закон о полицији и примена средстава принуде. У: Војно дело, вол. 69, 2017.
23. The Oxford Dictionary: A New English Dictionary on Historical Principles, Oxford: Clarendon Press, 1933.
24. The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, Official Journal, L239, 2000.
25. Петровић Милан, Прица Милош, Посебно управно право са међународним управним правом, Ниш, 2020.
26. Стајић Љ, Основи система безбедности са основама истраживања безбедносних појава, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2008.

27. Стајић Љубомир, Контрола полиције и служби безбедности, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2012.
28. Standard and Techniques of Public Administration, OUN, New York, 1951. (наведено према Eugen Pusić, Nauka o upravi, Zagreb, 1987).
29. Субашић Д., Кекић Д., Организација дирекције полиције. Правни живот, бр. (11/2009), 2009.
30. Шаркић С., Поповић Д., Великиправнисистеми и кодификације, Нови Сад: Правни факултет, 2014.
31. Штурм Л., Коментар уставне Републике Словеније. Крањ: Факултета за државне и европске студије, 2010.
32. Талијан М., Аранђеловић Д., Велимировић Д., Организација и послови униформисаних припадника полиције, Београд, 2001., Виша школа унутрашњих послова.
33. Васиљевић Драган, Прилог питању дискреционе оцене с освртом на право унутрашњих послова, Правни живот, бр. 10, 2007.
34. Васиљевић Драган, Функције полиције и њена овлашћења да предузме управне радње, Београд, Криминалистичко – полицијска академија, 2011.
35. Васиљевић Драган, Дискрециона овлашћења полиције, Београд, 2012, Криминалистичко – полицијска академија.
36. Васиљевић Драган, Законитост управе и дискрециона оцена, Београд, 2012.
37. Воиновић Лазар, Наставленија права државнога, Зборник музеја српског устанка, бр. 3–4, Београд 1964–1965.

ПРОПИСИ

1. Air Canada v. The United Kingdom, No. 18465/91, European Court of Human Rights 5. маја 1995. године.
2. Allenet de Ribemont v. France, No. 15175/89, European Court of Human Rights 10. фебруара 1995.
3. Brogan and Others v. United Kingdom, No. 11209/84, European Court of Human Rights 29. новембар 1988. године.

4. Chappell v. United Kingdom, No. 10461/83, European Court of Human Rights 30. marta 1989. godine.
5. Code de la sécurité intérieure, Republika Francuska, 2012.
6. Code de procédure pénale, République française, 1958.
7. Constitutional Policing as a Cornerstone of Community Policing: A Report by the Police Executive Research Forum, Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice, April 2015, доступно на: <https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-p324-pub.pdf>
8. Gäfgen v. Germany, No. 22978/05, European Court of Human Rights 1. juna 2010. godine.
9. Gilian and Quinton v. United Kingdom, No. 4158/05, European Court of Human Rights 12. januara 2010. godine.
10. Home Office, Police and Criminal Evidence Act, 1984, HMSO.
11. Iatridis v. Grčke, No. 31107/96, European Court of Human Rights 25. marta 1999. godine.
12. McKerr v. United Kingdom, No. 28883/95, European Court of Human Rights 4. maja 2001. godine.
13. Osypenko v. Ukraine, No. 4634/04, European Court of Human Rights 9. novembar 2010. godine.
14. Shimovolos v. Russia, No. 30194/09, European Court of Human Rights 21. juna 2011. godine.
15. Правилник о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима, Службени гласник РС, бр. 83/2019.
16. Устав Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021.
17. Устав Републике Словеније, Урадни лист РС, шт. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a, 92/21 – UZ62a in 98/25 – UZ74a.
18. Закон о општем управном поступку, Службени гласник РС, бр. 18/2016, 95/2018 – аутентично тумачење и 2/2023 – одлука УС.

19. Закон о организацији и раду полиције, Урадниклист РС, шт. 15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 66/19 – ЗДЗ, 200/20, 172/21, 105/22 – ЗЗНШПП ин 141/22 ин 85/2025 (новела – ЗОДПол-1).
20. Закон о полицији, Народне новине, бр. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19 и 155/23.
21. Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.
22. Закон о полицији Северне Македоније, Службенвесникна Република Македонија, бр. 114/06, 148/08–одлука УС, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16, 21/18, 64/18, Службенвесникна Република Северна Македонија, бр. 294/21 и 89/22;
23. Закон о полицији, Урадниклист РС, шт. 66/09 – урадноречено беседило, 22/10, 26/11 – одл. УС, 58/11 – ЗДТ-1, 40/12 – ЗУЈФ, 96/12 – ЗПИЗ-2, 15/13 – ЗНШПол ин 15/13 – ЗОДПол.
24. Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, Сл. гласник БиХ, бр. 27/2004, 63/2004, 5/2006, 58/2006, 58/2006, 15/2008, 50/2008 - др. закон, 63/2008, 35/2009, 7/2012 и 42/2018 - одлука УС.
25. Закон о полицијским задацима и овлашћењима, Урадниклист РС, шт. 15/13, 23/15 – попр., 10/17, 46/19 – одл. УС, 47/19 ин 153/21 – одл. УС, 172/2021 и 8/2025.
26. Закон о прекршајима, Службени гласник РС, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016 – одлука УС, 91/2019, 91/2019 – др. Закон и 112/2022 – одлука УС.
27. Закон о управним споровима, Службени гласник РС, бр. 111/2009.
28. Закон о унутрашњим пословима, Службени гласник РС, бр. 44/91, 79/91, 54/96 и Службени лист СРЈ, бр. 27/2000 – одлука СУС и 5/2001 – одлука СУС и Службени гласник РС, бр. 106/2003 – одлука УСРС.
29. Закон о унутрашњим пословима, Службени лист Црне Горе, бр. 070/21 од 25.06.2021, 123/21 од 26.11.2021.
30. Законик о кривичном поступку, Службени гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС.

ИНТЕРНЕТ ИЗОРИ

1. [https://future.fandom.com/wiki/National_Police_\(France\)_\(A_New_World\)](https://future.fandom.com/wiki/National_Police_(France)_(A_New_World))
2. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/pdfs/ukpga_19840060_en.pdf
3. <https://www.mi5.gov.uk/>
4. <https://www.sis.gov.uk/>
5. Constitutional Policing as a Cornerstone of Community Policing: A Report by the Police Executive Research Forum, April 2015 Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice, доступно на: <https://portal.cops.usdoj.gov/resourcecenter/Home.aspx?q=Publications/cops-p324-pub.pdf>
6. U.S. Department of Justice, Community Relations Services Toolkit for Policing, Policing 101, доступно на: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.justice.gov/file/1129671/dl?inline=
7. U.S. Department of Justice, Community Relations Services Toolkit for Policing, Policing 101, доступно на: <https://www.justice.gov/file/1376626/download>
8. Brian A. Reaves, Ph.D. (2006). U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics. State and Local Law Enforcement Training Academies, доступно на: <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/slleta06.pdf>
9. <https://www.rts.rs/vesti/hronika/1560616/zamenik-direktora-bia-nije-prosao-poligraf.html>
10. Pütter N., Kontrolle der Polizei–DemokratischeSelbstverständlichkeitoder starker staat.BürgerrechteCilip&Polizei 7. september 2011, доступно на: <http://www.cilip.de/2011/09/07/kontrolleder-polizei-demokratische-selbstverstaendlichkeit-oder-starker-staat>

VIII. САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

Врсте полицијских овлашћења

У мастер раду под називом „Врсте полицијских овлашћења“ анализира се појам, правна природа и класификација полиције као управног органа и њених овлашћења. Полицијска овлашћења представљају један од основних инструмената путем којих полиција остварује своју уставну и законску улогу у заштити јавног реда и мира, безбедности грађана и имовине, али и сузбијању криминалитета. Главни циљ овог мастер рада јесте да се систематично прикажу и објасне врсте полицијских овлашћења, њихови законски основи, границе примене, услови, али и да се укаже на значај законите, пропорционалне и сврсисходне примене овлашћења од стране полицијских службеника, у складу са принципима владавине права и заштите људских права.

Рад се заснива на анализи важећих прописа, који уређују полицијска овлашћења, а главни осврт је на анализи Устава Републике Србије, Закона о полицији, Законнику о кривичном поступку и других закона који регулишу ову област. Посебна пажња је посвећена полицијским овлашћењима којима се непосредно задире у Уставом зајемчена права и слободе грађана, као што су легитимисање, преглед лица и предмета, лишење слободе, задржавање и употреба средстава принуде. Поред тога, разматрају се и законска ограничења и контрола примене ових овлашћења.

Сврха рада јесте да се укаже на значај јасно дефинисаних и прецизно нормираних полицијских овлашћења, као и на улогу правне контроле у спречавању њихове злоупотребе. Рад тежи да допринесе бољем разумевању односа између ефикасног деловања полиције и обавезе поштовања људских права, у складу са стандардима Европске конвенције о људским правима и праксом Европског суда за људска права. Тежња рада усмерена је ка унапређењу правне сигурности, јачању одговорности полицијских органа и афирмацији полицијских овлашћења као легитимног средства заштите правног поретка и грађана у демократском друштву.

Кључне речи: полиција, полицијска овлашћења, полицијски службеници, Закон о полицији, Устав

IX. ABSTRACT AND KEYWORDS

Types of Police Powers

The master's thesis titled "Types of Police Powers" analyzes the concept, legal nature and classification of the police as an administrative body and its powers. Police powers represent one of the fundamental instruments through which the police realize their constitutional and legal role in the protection of public order and peace, the safety of citizens and property, as well as in the suppression of crime.

The main objective of this master's thesis is to systematically present and explain the types of police powers, their legal bases, limits of application, and conditions, as well as to highlight the importance of the lawful, proportionate, and purposeful exercise of powers by police officers, in accordance with the principles of the rule of law and the protection of human rights.

The thesis is based on an analysis of valid regulations governing police powers, with a primary focus on the analysis of the Constitution of the Republic of Serbia, the Law on Police, the Criminal Procedure Code and other laws regulating this area. Special attention is dedicated to police powers that directly encroach upon rights and freedoms guaranteed by the Constitution, such as identity checks, examination of persons and objects, deprivation of liberty, detention, and the use of means of coercion. Additionally, legal limitations and the control of the application of these powers are also discussed throughout the thesis.

The purpose of the thesis is to point out the importance of clearly defined and precisely regulated police powers, as well as the role of legal control in preventing their abuse. The thesis aims to contribute to a better understanding of the relationship between effective police action and the obligation to respect human rights, in accordance with the standards of the European Convention on Human Rights and the case law of the European Court of Human Rights.

The aspiration of the work is directed towards the improvement of legal certainty, the strengthening of the accountability of police bodies, and the affirmation of police powers as a legitimate means of protecting the legal order and citizens in a democratic society.

Keywords: *police, police powers, police officers, Law on Police, Constitution*

Х.БИОГРАФИЈА

Рођена сам 26.04.1998. године у Лесковцу. Основну школу “Горња Јабланица” у Медвеђи завршила сам као носилац Вукове дипломе 2013. године. Исте године сам уписала Гимназију у Лебану коју сам успешно завршила 2017. године. Школске 2017/18 године уписала сам основне академске студије на Правном факултету Универзитета у Нишу.

Током студирања активно сам учествовала у различитим ваннаставним активностима, стручним предавањима и едукативним програмима. Посебно интересовање привукле су ми области кривичног права, безбедности и унутрашњих послова, што је утицало на одлуку да мастер академске студије наставим у том смеру.

Била сам члан студентске организације у оквиру које сам учествовала у бројним студентским активностима, екскурзијама и другим облицима академског и друштвеног ангажовања,

Основне академске студије завршила сам у јуну 2024. године, након чега сам исте године уписала мастер академске студије на смеру Унутрашњи послови.

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА

Име и презиме аутора мастер рада: Андриана Јанковић

Наслов мастер рада: „Врсте полицијских овлашћења“

Ментор: Проф. др Милош Прица

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом „Врсте полицијских овлашћења“, пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Андриана Јанковић

У Нишу, _____

Потпис аутора
